

HET OOSTHOF TE SNELLEDEM

DOOR

E.H. J. NOTERDAEME

Het Oosthof te Snellegem was vroeger een van de belangrijkste en oudste hofsteden van West-Vlaanderen! Het bestond reeds in 941 en is ongetwijfeld veel ouder! Het was immers de centrale landbouwuitbating van de fiscus te Snellegem, een koninklijk domein uit het Merovingische tijdperk. Het Oosthof was de *curtis dominicata* van dit domein¹.

Het Oosthof bestaat heden nog; het werd slechts een dertigtal jaren geleden verkocht en verminkt, zodat het verleden hier nog zeer gaaf is gebleven of terug te vinden, zelfs de plaats waar de *arboreta*, de boomgaard, lag, die in de 10^e eeuw reeds vermeld wordt, kan nog zeer goed worden aangeduid.

Het Oosthof ligt oost-zuidoost van de kerk, op de dorpsplaats, naast de kerk. Het was omringd door zeer brede walgrachten, die gedeeltelijk nog bestaan. Een monumentale poort geeft toegang tot het hof, dat in de middeleeuwen gehouden werd « van den princelijken leenhove van den Burg van Brugge ». Het Oosthof lag op een van de meest verheven plaatsen van het domein, op 14,02 m. boven de zeespiegel. In de 13^e eeuw woonden de ridders van Roden op het hof. In de tweede helft van de 14^e eeuw bouwde ridder Rogier van Meetkerke er een kasteel. Het werd in 1489 belegerd, en grotelijks vernield. Het werd herbouwd, en heette toen een tijdlang het Nieuwhof. Op het einde van de 17^e eeuw werd het door franse soldaten gedeeltelijk afgebrand. Er blijft niet veel meer over van hetgeen vroeger een kasteel genoemd werd. Behalve de gotische poort, een oude schoorsteenmantel op de hoogkamer en het gewelf van de kelder, is er niets meer dat ons nog herinnert aan een ridderhof.

Een *mansus dominicatus* bestond niet enkel uit een woning met schuur en stallingen, doch ook uit een zeker aantal hectaren akkergronden, weiden en bossen, die rechtstreeks door de meier zelf uitgebaat werden. Het doel van deze studie is de grenzen van dit vronhofland op te zoeken en benaderend de oppervlakte van deze reserve vast te leggen. Welke zijn de bronnen waarover kan beschikt worden om dit doel te bereiken?

Laten we opklimmen tot de oudste bron: het diploma van graaf Arnulf I.

In 941 schonk deze graaf de helft van zijn domein Snellegem aan de Sint-Pietersabdij te Gent. De abdij kreeg onmiddellijk de herenwoning in volle eigendom, terwijl de graaf het vruchtgebruik van hetgeen er nog overbleef van de halve fiscus voor zich behield tot aan zijn dood.

(1) Prof. Boud. JANSSENS DE BISTHOVEN, *Over het ontstaan van de parochie Snellegem*, Album English, Brugge, 1952, blz. 221 en vlg.

Wij vernemen ook nog in dit diploma, dat deze halve fiscus de oostelijke helft van de *fiscus* was: *dimidietatem fisci ex parte orientis*². Het diploma werd op 20 oogst 951 door koning Lodewijk IV bekrachtigd.

De herenwoning werd toen nader omschreven: *mansum unum presentialiter cum mansionario ac majore Folberto aliisque mancipiis*. De *mansus* die onmiddellijk in volle eigendom aan de abdij geschonken wordt is de *mansus* waarop de «major», de meier Fulbertus met de lijfeigenen woonde — bijgevolg de centrale boerderij van de fiscus³.

Rond 953 sluit de graaf een ruilverdrag met de Sint-Pietersabdij: hij schenkt haar de kerk van het dichtbij gelegen Afsnee en verschillende landerijen in de nabijheid van Gent en krijgt van haar de helft van de kerk Snellegem «*et curtem dominicatum cum arboreta et mansos servicales 8*» — aldus de herenwoning met de boomgaard en 8 hoeven waar lijfeigenen op woonden, terug⁴.

Op de hoeve zelf zouden er in de 10^e eeuw, voor zover de bijvoeging 12 als randnota te betrouwen is, twaalf lijfeigenen hebben verbleven⁵. Over de ligging van de *curtis*, de oppervlakte van het vronhofland en van de boomgaard is er in deze stukken niets te vernemen. We moeten dus naar andere en jongere gegevens uitzien.

De bijzonderste en belangrijkste bron voor inlichtingen is de «*Copie eender Caerte figurative gemaect door Jan Sappaert ten jaer 1683 van twee Leenen in Snellegem competerende aen Jonckheer Charles Le Gillon Heere van Snellegem, Wulfsberghe, etc., gecopieert ten jaere 1780 met sijn nieuwe canten en abouten*». De kaart is 38 cm. breed op 25 cm. hoog. Ze is zeer fijn afgewerkt en in twee kleuren; de percelen in het geel gekleurd duiden de landerijen aan — deze in het groen de graslanden⁶. Elk perceel is volledig uitgetekend; de oppervlakte van elk perceel wordt erin aangegeven — ook de naam waaronder het perceel bekend staat. De percelen van het Oosthof dragen de letters A tot T — deze van het Westhof zijn genummerd van 1 tot 22. Deze kaart is juist hierdoor van groot belang, omdat we erdoor de ligging en oppervlakte en naam van elk perceel leren kennen. De registers van de Wateringen van Blankenberge⁷ geven wel soms de naam en oppervlakte van een perceel doch niets meer. Door de kaart uit 1683 kunnen we deze echter identificeren en nagaan of de percelen die in het register van 1478 tot Oosthof of Westhof behoorden, er nog deel van uitmaakten in 1683. Meer nog: we bezitten een volledige beschrijving van elk perceel van het Oosthof uit 1435⁸. Bijna al deze percelen met dezelfde naam en oppervlakte

(2) M. GYSSELING - A.C.F. KOCH, *Diplomata Belgica ante annum Millesimum Centesimum scripta*, Brussel, 1950, nr 53.

(3) A. FAYEN, *Liber traditionum sancti Petri blandiniensis*, Gent, 1906, blz. 61.

(4) M. GYSSELING - A.C.F. KOCH, *a.w.*, nr. 53.

(5) A. FAYEN, *a.w.*, blz. 61.

(6) Rijksarchief Brugge, Kaarten verzameling Mestdagh, nr. 1583.

(7) Rijksarchief Brugge (R.A.Br.), Fonds Wateringen van Blankenberge, Register 406.

(8) Stadsarchief Brugge, Dénombrement, anno 1435, folio 179. Een copie hiervan door Jan Caneel, anno 1468, berust in het R.A.Br.: Leenen Burg Brugge.

vindt men terug in de kaart van 1683. Deze kaart is ook nog van zeer groot belang onder een ander opzicht. Uit de kaart blijkt zeer duidelijk dat Oosthof en Westhof vroeger één grote hoeve hebben uitgemaakt. De landerijen van de twee hofsteden liggen niet naast elkander, zodat ze als twee verscheidene eenheden kunnen beschouwd worden, maar ze liggen letterlijk door elkander gestrengeld. Dit gaat zelfs zo ver, dat, toen de splitsing werd doorgevoerd, niet enkel de percelen verdeeld werden, maar soms één en hetzelfde perceel gesplitst werd. De poortebilk werd in twee helften verdeeld: 2 g. 1 l. 50 r. bleven bij het Oosthof en 3 g. gingen naar het Westhof; — de hoge Lane, 11 g. 1 l. 5 r. groot, werd gesplitst. Het Westhof kreeg er 2 gemeten van (nummer 20) en het Oosthof behield het overige. Het Westhof deelde zelfs met het Oosthof het perceel Q t.t.z. het perceel Oosthof. Nu begrijpen wij ook waarom het tweede hof « Westhof » genoemd werd. Het lag zuid van de kerk en had dus normaal « Zuidhof » moeten heten. De naam « Westhof » is slechts te verklaren, wanneer hij in verband wordt gebracht met deze van het oorspronkelijk en oudste hof: het Oosthof. Het Westhof is bijgevolg een splitsing uit het Oosthof. Dit laatste was ten andere een prinselijk leen, terwijl het Westhof een leen was van het hof van Melle. Het Oosthof heeft bovendien, wanneer de twee hoven vermeld worden, altijd de voorrang gehad: men sprak altijd van Oosthof en Westhof, en nooit omgekeerd. Zie bv. de kaart van 1683: eerste leen, genaamd het Oosthof, tweede leen genaamd het Westhof.

Uit het voorgaande volgt dat er geen studie kan gemaakt worden van het oorspronkelijk Oosthof, zonder het Westhof daarin te betrekken.

Hoe groot zijn beide hoven op deze kaart?

Eerste Leen, genaamd het Oosthof. Oppervlakte: 78 g. 1 l. 87 r. De percelen zijn:

A: de 10 gemeten: 4-2-92.

B: alhier niet gebracht om d'afgelegenheit; meersch genaemt *ifvrau meersch*: 3-0-50.

C: niet gebragt als bosch: 0-1-90.

D: *berrie acker*: 2-2-90.

E: *lank gemet*: 1-0-20.

F: *Zuid bilk*: 4-2-10.

G: *Savoir stuk*: 4-1-05.

H: *niet gebragt als veldeken*: 1-2-78.

I. *meulestuk*: 5-1-80.

K: *poortebilk*: 2-1-50.

L: *de coutere*: 10-1-36.

M: *de hooge laene*: 9-1-05.

N: *de quaede laene*: 2-1-90.

O: *peerdestukken*: 4-2-94.

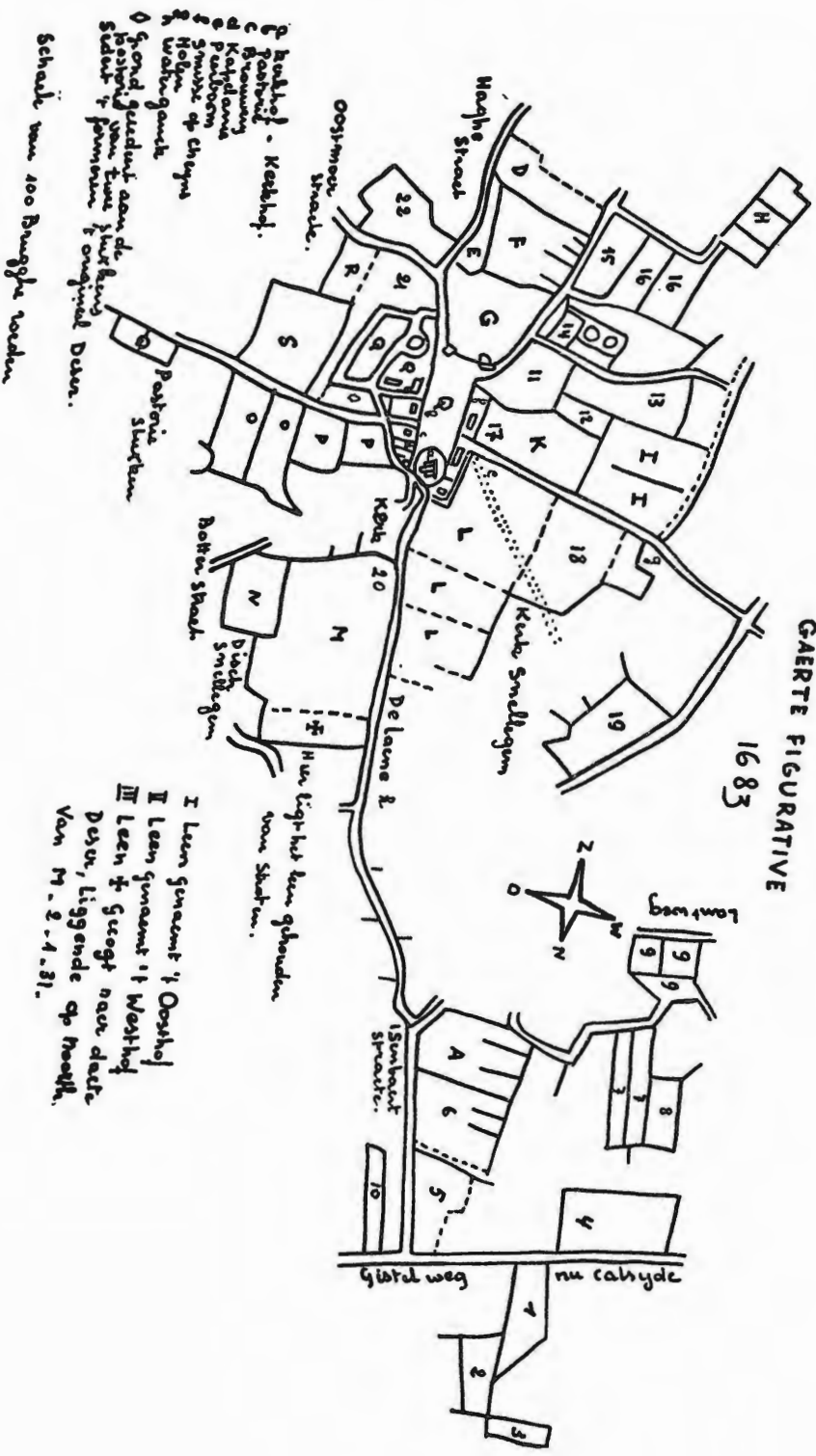
P: *brauwerij stuk*: 3-1-02.

Q: *met d'huysinghe genaemt t'Oosthof*: 7-2-0.

R: deel van Q: 2-2-16.

S: deel van Q: 5-0-75.

GAERTE FIGURATIVE
1683

- I Leen gemaect 't Oosthof
- II Leen gemaect 't Westhof
- III Leen 't guesgt naar daer
- Dier, liggende op noeth.
- Van M. 2-4-81.

Hier licht een gebouwen
van Stads w.

Schaal van 100 Ruyghe roeden

- p. kerkhof - Kerkhof.
- c. kerkhof
- d. kerkhof
- e. kerkhof
- f. kerkhof
- g. kerkhof
- h. kerkhof
- i. kerkhof
- j. kerkhof
- k. kerkhof
- l. kerkhof
- m. kerkhof
- n. kerkhof
- o. kerkhof
- p. kerkhof
- q. kerkhof
- r. kerkhof
- s. kerkhof
- t. kerkhof
- u. kerkhof
- v. kerkhof
- w. kerkhof
- x. kerkhof
- y. kerkhof
- z. kerkhof

T: *niet gebragt en genaemt de casteelstixkens*: 1-1-04. Dit perceel werd inderdaad niet op kaart gebracht. Het was, zoals wij verder zullen zien, een paalstuk. Het lag bijgevolg in het Oosthof. Het moet ingeschakeld worden in de « réserve » als vronhofland. In de ommeloper van 1681 staat het onder 1067 ingeschreven als leen en eigendom van Mr le Gillon. De naam zelf van het stuk land verwijst naar het kasteel van de ridders van Meetkerke.

Zie verder de uitleg van A. B. en C.

Tweede Leen, genaamd het Westhof. Oppervlakte: 62 g. 2 l. 86 d. De percelen zijn:

- 1:- *Jabbeke stixkens*: 2-1-50.
- 2:- *idem*: 2-0-29.
- 3:- *idem*: 0-2-02.
- 4:- *de Jabbeke couter*: 4-2-67.
- 5:- *gnaemt als t voorg.*: 3-0-60.
- 6:- deel van A: 5-0-02.
- 7:- *gen. de Casteel bosch*: 2-0-92.
- 8:- *Wildestuk*: 1-1-43.
- 9:- *gen. de Schar dau*: 2-1-27.
- 10:- *idem*: 0-2-26.
- 11:- *Warande*: 1-1-60.
- 12:- *Kleine poortebilk*: 0-0-83.
- 13:- *Brombilk*: 3-0-96.
- 14:- *t Westhof*: 6-0-57.
- 15:- *t Parck*: 1-2-60.
- 16:- *idem*: 3-2-01.
- 17:- *Poortebilk*: 3-0-0.
- 18:- *den Couter*: 9-0-0.
- 19:- *t hofstuk*: 3-0-96.
- 20:- deel met M: 2-0-0.
- 21:- deel met Q: 1-0-0.
- 22:- *Cromstuk*: 2-0-35.

Bemerk dat de eerste tien percelen ver van het Oosthof en van het Westhof liggen. Samen zijn ze 25 gemeten en 98 roeden groot.

Derde Leen « *gecogt naer daete deser, liggende op t noorthende van M: 2 g. 1 l. 31 r.* » Op de kaart zelf staat er ter plaats geschreven: « *Hier liggen het leen gehouden van Straten* ». Dit leen kan zeer oud zijn: er is hier spraak van de ridders van Straten (Sint-Andries-Varsenare). In de 13^e eeuw was Margareta van Roden, dochter van Radulphus van Roden, gehuwd met ridder Rijkaard van Straten. Dit leen is getrokken uit het Oosthof.

De drie lenen waren samen 144 g. 4 r. groot.

In nota wordt op de kaart de toestand in 1780 beschreven als volgt: « *Ten gebruycke van den proprietaris de landen gelegen in Jabbeke: 17-1-93. ten gebruycke van Christiaen Lievens met d'hofstede al in Selle-*

den van erfve liggende in de prochie van Houttave in een jeghenootte ghebeeten de Boghaertstraete ende daeromtrent, ende sijn vijf hoofmanschepen gheldende vullen coope ter veranderinghe; voorts behooren ten selven leene vijf en veertigh ghem. 78 roeden schooflandt luttel meer ofte min liggende in de prochie van Snellegem ende is een leen toebehoorende ten desen leene, daerof elck ghmet gheldt alst gras is zes deniers parisise ende soo wanneer dat men saayt is men schuldig te leveren den derden schoof van dier men daerof vyndt ende dat vrij ghebrocht ende ghetast in de schuere die staet op 't hof van den principaelen leene; voorts behoort alhier thien ponden drye schellingen vier pen. ende een halve pennijnck parisise erfelijke rente gaende mits zekere gronden van erfve in Snellegem waervan de zes ponden parisise 8 sch. verdonkert zin met vullen coope ende versterfvenisse. Item behoort alhier een ander heerlijke rente ghebeeten van oude tijd de Snelleghemsch schult, liggende inde prochie van Steene ende is een hernisse van 226 ghemeten gheldende dobbele coop ende versterfvenisse. vermoghende voorts een Balliu ende zeven schepen tot inninghe van deze rente met erfvenisse ende onterfvenisse op de salarissen bij brieven vermeldt. Ende behoren voorts ten desen leene vijf en dertigh manschepen ende achterleenen, staende zom ten beste wroom ende zom tot andere diensten breeder vermeldt bij lettren van rapporte op het denombrement danof bij den overleden overghegeven in daete 24 7bris 1658.

3. — Voorts 2 ghem., leen ghehouden van den leenhove van Straten liggende in de voorseyde prochie van Snellegem noordoost bij de kerke.

4. — Voorts de ammanie van de prochie ende ambacht van Snellegem wesende leen ghehouden van den Burg van Brugge.

5. — Voorts de nombre van 24 ghem. 1 l. 89 roeden landt erfve zijnde liggende in de voorseyde prochie verre noordt van de kerke gaende mette casteele van Snellegem.

Van welcke leenen ende erven de 137 ghemeten ofte daeromtrent in pachte sijn gheweest aan Lieven Winne tot 2 sch. grooten van de ghem. s jaers ende zecht daromme als nu gheen pachte te hebben.

Voorts 17 ghemeten ofte daeromtrent aen Omaer de Zanghere tot gbelijcke pryse. Ende de reste is busch ghegroeit hebbende tot proufytte van den overleden zijnde van één oude. Voorts een lijn landt erfve zynde metten herberghe daerof staende in pachte ghebruikt bij de weduwe van Jan Strubbe nu ghetraut met Jan Storme liggende in de voorseyde prochie van Snellegem int dorp anden zuudwesthouck van het kerchof.

Een tweede stuk betreffende dezelfde zaak, geeft ons een vollediger beschrijving van het Westhof (2^e reeks Nr 3549): R.A.Br. Weezekamer, Staeten van goederen: Staet van Joncv. Cornelia Hoorenes Fa Loys, overleden den 15 November 1680; mitsgaders van Guillaume Nolleet Fs d' Heer Lieven overleden den 6 maart 1681.

F^o 3/ — Alvooren competeert desen sterfhuize een leengoet gheenaemt het « OUDEWESTHOF », wesende een heerlijkeid met de lande daermede gaende groot volgende de naergenoemde brieven 66 ghem. 1 lijn 98 roeden onder landt, bosch, end meersch met boomen, plantagie ende

tallie van houtte daer op zijnde, liggende in de prochie van Snellegem, ende nu maer groot bevonden bij nieuwe mate ter nombre van 63 ghem. 2 lijnen 88 roeden landt, welcke leen ghehouden is van den hove van Melle sorteerende onder de stadt van Aelst, het welcke voorscheven leen toebehooren diversche renten ende preeminentien zijnde al verduisterd, mitsgaders vijf en dertig manschepen ofte achterleenen waarvan de elfve verduisterd zijn, ende dan of vierentwintig leenen niet en zijn verduisterd maer wel in wezen, wesende zuuwer ende onbelast; dan er hetzelfde leen staende ten dienste van trouwe ende waerbete ende ten relieve van vullen coope ende camerlijck gheltd t'elcken veranderynghe, ende als het verandert bij coope ten laste van den thiende penninck, ende anders als alle andere leenen staende van ghelijcke ghehouden van den voornoemden leenhove.

In welck leengoet desen sterfhuuse gerecht is ten tijtle van coope alhauce ghedaen jegens de voogden van Jonkheer Ambrosius Bremer gheprocreert bij Vrouw Jeanne Anthoinette Spronckhof, vogens de leetren van erfenisse ghepasseert voor Balliu ende Leenmaannen van den leenhove van Melle, lande ende baronnie van Rode, sorteerende onder de stadt van Aelst, van daete dem 27 November 1663, onderteekent L. van der Vennet, geregistreeerd F^o 98 et seq.

Uit het eerste van de twee stukken blijkt nogmaals dat Oost- en Westhof nauw met elkander verbonden waren, en dat het Oosthof altijd de voorrang had op het Westhof.

Wij doen opmerken dat het Westhof (zie het eerste van de twee stukken), kon aanspraak maken:

1. op 315 ponden kaas, bezet op verscheidene « gronden van erve », die te Houtave lagen. — Zie hierover bijvoegsel III.
- 2° op 45 gemeten 78 roeden schoofland. Die 45 gemeten maakten vroeger deel uit van het Westhof, en vóór de splitsing, van het Oosthof: ze waren oud vronhofland.
- 3° op 40 ponden 3 schellingen en 4 penningen erfelijke rente, bezet op gronden van erve te Snellegem; ook deze gronden lagen vroeger in de réserve.
- 4° op een heerlijke rente te Steene, genaamd de Snellegemse schuld. — Zie bijvoegsel IV.

In 1642 is het Oosthof 80 gemeten groot. Het wordt beschreven als volgt: Het Oosthof te Snellegem met 80 gemeten grond, 12 manschepen en de ammanie van het ambacht. (Stadsarchief Brugge, Dénombrement, t 2, fol. 135.).

In de verkoopakte van 1560 hebben wij de volgende beschrijving: *Le fief nommé l'Oosthof, de Snellegem, contenant avec le chasteau, motes et fossez, quatre-vingts mesures de terre; ensemble l'ammanye de l'ambacht et paroiche de Snellegem avec tous les drois et prééminences y appennans*». (L. Gilliodts-Van Severen, *Coutumes du Bourg de Bruges*, T. 1, P. 354).

Ook de registers van de Wateringen van Blankenberge, vooral deze

over de lane ende leghet ande noortzide van tweem ghemeten leens die behoren ten hove van Snelleghem.

17. Voort so leghes vijf ghemeten ende tiene roeden lands noordwest vande kerken, ende noort van daer Riquaerts f. Wouters plach te wonenen westewaert over den waterganc of een zide.

18. Voort so leghes viere linen lands ende es busch zuudwest vander kerke ende zijn drie stryngben tusschen den leenhouders busschen voors. an beeden ziden ende heet de woestine.

19. Voortso leghes een ghemet achte ende vichtich roeden lands ende es busch an de zuudzide van dezen voors. 4 linen lands ende zijn drie stryngben ende heet de woestine.

20. Voort so leghes 2 ghem. ende tseventich roeden lands zuudwest vander kerke in een stic lands van drie ghemeten liggende inden molen brouc edne heet scleercx kyndren stic.

21. Voort so leghes een half ghemet lands west vander kerke over de beque ande noortzide vanden molen broucke der kerke van Snelleghem landt of een zide.

22. Ende voort zo leghes een half ghemet ende zestiene roeden lands zuud vander kerken oost over den wech also men gaet te Zedelghem waert der capelrien landt dat wilen bezat her Niclais Wijdoucke of eenzide.

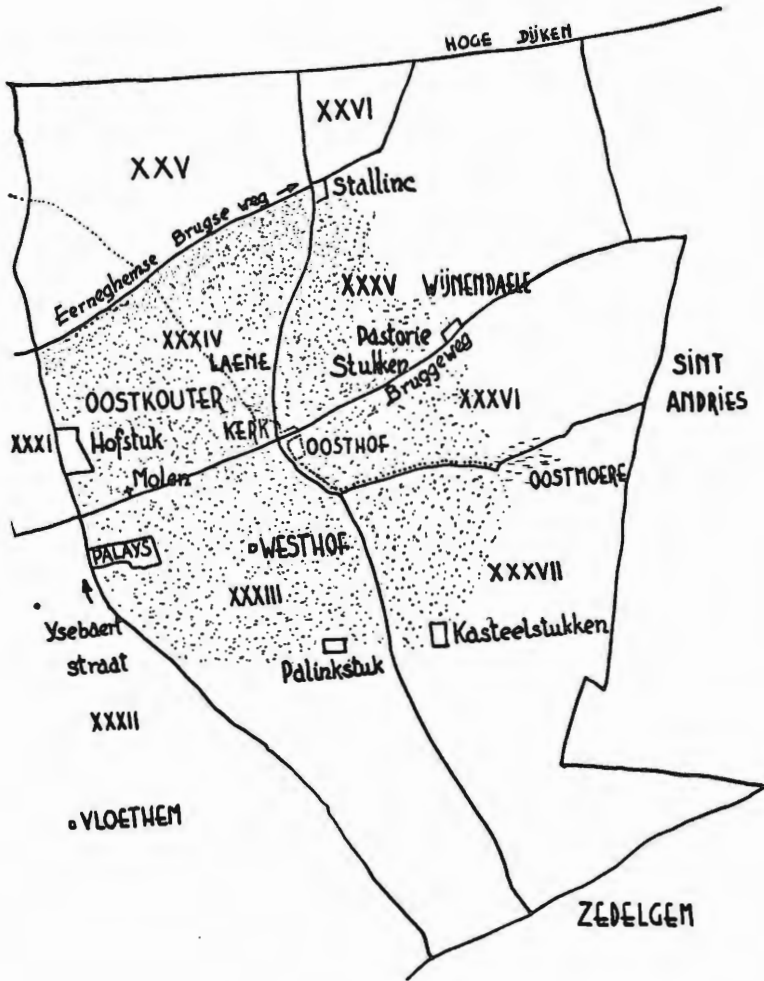
Ende dit voors. leengoed...

De vermelde 22 percelen kunnen alle worden teruggevonden. Veel van die percelen hebben in 1683 nog dezelfde oppelvlakke als in 1435. Bijna alle zijn zeer goed terug te vinden in de ommeloper uit 1681, zoals volgende tabel duidelijk zal maken.

VERGELIJKENDE TABEL

Leenen Burg Brugge : 1435	Ommeloper 1681	Kaart 1683
1. 7 gem. 2 lijnen	Art. 971. 7-2-0	Q- 7-2-0
2. 0 gem. 8 lijnen 16 r.	792. 0-8-50	R- 0-8-16
3. 2 gem. 0 lijnen 50 r.	1076. 2-0-50	22. 2-0-35 - in 1683 in het Westhof.
Lag in het Oosthof		F- (4-2-10 = 9-0-15 (4-1-05
4. 9- 1- 50	827. (4-2-50 (4-1-05	D- 2-2-90
5. 1- 2- 33	825. 2-2-90	E- 1-0-20
6. 1- 0- 0	826 1-0-20	T- 0-4-04
7. 0- 4- 0	1067 0-4-04	S- 5-0-75
8. 3- 0- 85	972. 5-0-75	(P- 4-2-72
9. 8- 1- 12	(967. (4-2-02 (966. (4-2-94	(O- 4-2-94
10. 8- 1- 50	873. 19-1-36	L- 10-1-36
	Hiervan lagen er 9 gem. in het Westhof	Zie Nr 18 van de kaart
11. 5- 1- 50	868. 5-1-50	(K- 2-1-50 = 5-1-50 (17. 3-0-0

De Poortebilk (nummer 11 van 1435), werd, na 1435, in twee delen gesplitst: K bleef in het Oosthof en Nr 17 ging naar het Westhof.

(12. 0- 8- 0	= 4-2-30	867. 5-1-80	I- 5-1-80
(13. 2- 0- 30			
(14. 0- 7- 90		897. 13-2-36	M- 9-1-05
(15. 5- 1- 50	= 11-2-40	de grote hoge laene	de hoge laene
(16. 0- 1- 0			
17. 5- 0- 10		ligt in art. 873	ligt in L
(18. 0- 4- 0 bos		(835. 1-0-16	Niet op kaart gebracht
	= 2-1-58	= 2-2-26	was niet meer begrepen noch
(19. 1- 0- 58 bos		(838. 0-5-10	in Oost- noch in Westhof
samen : 2- 1- 58 woestine		samen : 2-2-26 woestine	
20. 2- 0- 75		606. 3-0-50	B- 3-0-50
21. 0- 1- 50		576. 0-1-50	Niet meer in het Ooshof
22. 0- 1- 66		in artikel 816	Niet meer in het Ooshof

Wij kennen dus, in grote lijnen, de oppervlakte van het Oosthof en van het Westhof in 1435. Al de percelen werden grondig vergeleken met de nummers van het Kadaster en ook ter plaatse onderzocht. Het spreekt vanzelf dat wij daarmede nog niet de oppervlakte van het vronnhofland hebben teruggevonden. De beschrijving uit 1435 en deze uit 1478 zijn kostbare hulpbronnen die ons het vronnhofland helpen ontdekken. De gegevens, die wij nu reeds hebben verzameld, moeten nu nog worden aangevuld door nog oudere getuigenissen.

Het vronnhofland strekte zich uit over het 33-34-35-36- en 37° Begin van de Wateringen van Blankenberge. In elk Begin is er een of meer percelen terug te vinden, die als grensstukken, als paalstukken kunnen worden aangeduid: het Palincstuk, het Palays, het Hofstuk, het Stal-lyncstuk, de Pastoriestukken, de kasteelstukken. Grote percelen, zoals Wij-nendaele en de Oostmoere, lagen insgelijks aan de periferie van het vronnhofland. Anderzijds vormde de Ysebaertstraat de grenslijn in het Westen, en de Boterstraat deed dit in het Noorden. Wanneer met deze nieuwe gegevens rekening wordt gehouden, kan de oppervlakte van het vronnhofland bijna nauwkeurig worden teruggevonden. Een nader onderzoek van elk Begin dringt zich dan ook op. Wij geven de uitslag van dit onderzoek in alle détails en zo nauwkeurig mogelijk achteraan deze studie in het bijvoegsel II; hier volgt de samenvatting ervan:

In het 33° Begin: 90 g. 0 l. 36 r. vronnhofland

In het 34° Begin: 90 g. 2 l. 74 r. vronnhofland

In het 35° Begin: 34 g. 2 l. 22 r. vronnhofland

In het 36° Begin: 39 g. 2 l. 22 r. vronnhofland

In het 37° Begin: 40 g. 0 l. 0 r. vronnhofland

Zo komen wij aan een totaal van 225 gemeten, 1 lijn, en 60 roeden of 130 Hectaren en 67 aren. Hiervan lagen er 80 Hectaren in de oostelijke helft (in het 33° en het 34° Begin), en 50 Hectaren in de Westelijke helft (35- 36- en 37° Begin).

En uitvoerige verrechtvaardiging van deze schatting kan men vinden in het bijvoegsel nr. II. De schatting wordt hier natuurlijk onder voorbehoud gemaakt. In de loop der eeuwen kan de réserve in omvang verminderd zijn, of ook, wat echter veel zeldzamer is, hebben toegenomen.

De arboreta of boomgaard.

Uit de « *Noticia de concambio* », geschreven op de rugzijde van de schenkingsbrief van graaf Arnulf I, vernemen wij, dat er naast de centrale boerderij van de fiscus Snellegem, een boomgaard lag. Er werd reeds gezocht naar de juiste ligging van deze boomgaard.

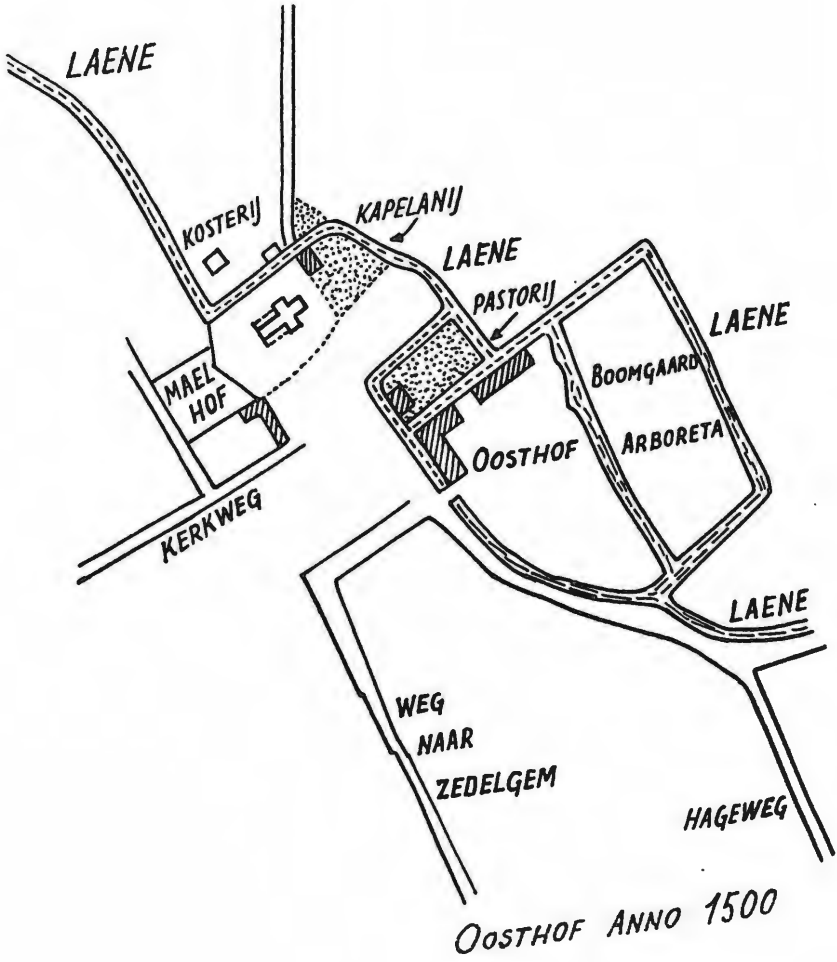
« Waar was deze *arboreta* gelegen? Mogelijk was het in het zuiden, op de twee grensgemeenten Snellegem en Zedelgem, waar een zandgrond gelegen is, die sedert de Franse Omwenteling aan de Openbare Onderstand van Brugge toebehoort. Volgens een landboek van 1681 was dit stuk grafelijk domein. Het wordt immers herhaaldelijk aangeduid door de woorden: ons geduchts heren veld, die ongetwijfeld op vorstelijk domein wijzen ».

Met deze zandgrond bedoelt Prof. B. Janssens de Bisthoven het bijna 300 Ha. groot Vloetenveld, dat werkelijk gedeeltelijk op Snellegem en op Zedelgem lag. Graaf Gwijde van Dampierre schonk dit veld in 1296 aan het Sint-Jans-Hospitaal te Brugge. Dit Vloetenveld valt echter niet te vereenzelvigen met de *arboreta*, niet alleen omdat het in de tiende eeuw nog veld was, en dus geen *arboreta*, maar vooral omdat het ver zuid van de kerk lag in de westelijke helft van de fiscus, en niet zoals de *arboreta* « *ex parte orientis* ».

De auteur schrijft verder: « Meer waarschijnlijk moet men met het woord *arboreta* een ander onbebouwd stuk land bedoeld hebben, dat dicht bij de herenwoning gelegen was en er een eenheid mede uitmaakte: *et curtem dominicatum cum arboreta et mansos serviciales* 8. Hoogst waarschijnlijk was de *arboreta* een deel van het Veld, dat in de 12^e eeuw eigendom was van de graven. Zo begrijpt men ook beter waarom de graaf Arnulf die goederen terug in zijn bezit wilde hebben, als zij de verbinding waren tussen andere eigendommen, te Snellegem en te Sint-Andries ».

Ook deze zienswijze kunnen wij niet bijtreden. Een *arboreta* is niet een onbebouwd stuk land, maar wel een stuk grond met bomen beplant, die in rijen staan, een beplanting met orde aangelegd, zoals dit het geval is met een boomgaard « *series arborum ordinatum* ».

Waar lag de boomgaard? De samenvoeging van *curtis* met *arboreta* laat veronderstellen dat herenhof en boomgaard naast elkander lagen, een eenheid vormden, wat ten ander ook nu nog gewoonlijk het geval is, en ook vroeger was. Op vele domeinen trof men een boomgaard aan, en van meer dan een domein is het geweten dat de boomgaard naast het gebouwcomplex lag. De fiscus Annapes had een boomgaard naast het uitbatingscentrum « *curticulum similiter tunimo interclusam, ordinabiliter dispositam, diversique generis plantatam arborum* ». Ook kleinere domeinen hadden een boomgaard: Gruson: *habet ibi ortum 1 cum arboribus*-Noyelles: *ortum cum arboribus*-. De fiscus Somain had naast de *curticula*: *Pomerium contiguum diversi generis arborum nemorosam*. Het woord *contiguum* bepaalt hier zeer duidelijk de ligging van de boomgaard: aanspalend aan de hofstede. De fiscus Vitry in Artesië: *ortum diversi generis insertum arboribus*. In de fiscus Triel (Seine et Oise) stond een boomgaard

met alle slag van fruitbomen: perebomen van verscheidene soorten, appelbomen, mispelaars, pruimelaars, kastanjabomen, kersebomen, enz.¹⁴.

Te Snellegem zal de arboreta, zoals elders in de domeinen, in de onmiddellijke nabijheid van de curtis gelegen hebben en een eenheid met haar hebben uitgemaakt. Wij kunnen zelfs de juiste plaats aanduiden waar de boomgaard lag, alsook de oppervlakte ervan berekenen, wat wij wellicht nergens kunnen voor een boomgaard uit dit tijdperk.

Waar lag de boomgaard? Vermits de arboreta een geheel uitmaakte met het Oosthof, moest de boomgaard binnen de walgrachten gelegen hebben. Wanneer wij nu de kaart van 1683 bekijken, dan is het opvallend hoe het Oosthof zelf in bijna twee gelijke delen verdeeld is. De helft naar het oosten toe is volledig vrij. Wij vinden er een bloot stuk land, langs de vier zijden afgesloten door een walgracht. De andere helft integendeel, de westelijke helft, was niet geschikt voor een boomgaard: daar stond de woning en stonden de stallen en lag de drinkput voor het vee, dat eens aldaar in de weide gedreven, grote schade aan de fruitbomen had kunnen aanbrengen. Dit maakt het bijna zeker dat daar geen boomgaard werd aangelegd.

De leenboeken uit 1501 en 1435 brengen ons het bewijs dat de boomgaard naast het Oosthof lag¹⁵. Wij gaan 500 jaren achteruit, en vinden altijd de arboreta binnen de walgrachten van het Oosthof, die dienst doen als afsluiting, en de « tunimo interclusam » vervangen van Annapes. Wij hebben alle reden om te veronderstellen dat de toestand van 1435, onveranderd die weergeeft van de tiende eeuw. Zo dit waar is, dan kennen wij de oppervlakte van de arboreta. Binnen de walgrachten van het Oosthof lagen er volgens het Kadaster 1 Ha. 88 a. 34 ca. De westelijke helft besloeg 1 Ha. 4 a. 4 ca. en de oostelijke helft waar de boomgaard lag, 84 a. 30 ca., of bijna twee gemeten.

(14) *Brevium Exempla*, nrs 25 en v., uitg. A. Boretius, *Capitularia Regum Francorum* (MG), I, nr. 128, Hannover, 1883; identificatie van de plaatsen door P. GRIERSON, *The identity of the unnamed fisci in the «Brevium Exempla»*, *Revue belge de Philologie et d'Histoire*, XVIII, 1939.

(15) R.A.Br., Leenen van de Burg van Brugge, anno 1501: « *Jacob van Meetkercke... 80 g. landts lette meer of min ende es de stede daer de voors. Jacob woend suud van der kercke in de prochie van Snellegem in diverschen steden daerof dats liggens 7 g. ende 2 lijnen lands met alle den huusen ende boomen mitsgaders een boomgaert ende busch die light bachten ande voors. stede ende de plaetse die light vóór de poorte gheheeten 't Nieuhof van Snellegem* ». Het bos lag zuidoost over de walgracht, en de boomgaard tussen dit struikgewas en het Oosthof (zie de kaart van het Brugse Vrije in het stadhuis te Brugge).

Wij kunnen zelfs nog hoger opklommen, tot in 1435.

« *Heinrijc van Meetkercke houdt een leengoedt groot wesende tachtentich ghemeten lands lettel meer of min metten huusen ende bomen der up staende, liggende ende staende int voorseide ambocht ende inde prochie van Snellegem in diverschen steden, daer of zo legbes zevens ghemeten ende twee linen lands suud van der kerke ende es de stede metten huusen ende bomen daer Heinrijc van Meetkercke voors. nu woent mitsgaders den boomgaerde, den busch die legbet bachten an de voors. stede ende de plaetse die legbet vóór de poorte.* » — Stadsarchief Brugge, *Dénombrement*, anno 1435, folo 223.

De 8 *mansi serviciales*.

Graaf Arnulf kreeg bij de ruiling rond 953 niet enkel de helft van de kerk Snellegem en het Oosthof met de boomgaard terug, doch ook nog 8 *mansi*, die in de oostelijke helft van de *fiscus* lagen. In het libellé van de ruiling hebben wij geen bepaling van de ligging van *mansi*. Wij zijn niet verplicht te aanvaarden dat ze rond de *curtis* gegroepeerd lagen: er kon « Streubesitz » zijn. Het is immers evengoed mogelijk dat ze verspreid lagen. Kunnen andere bronnen ons inlichten?

Wij weten uit het diploma van graaf Arnulf, dat de 8 *mansi* oost van de kerk lagen. Te Snellegem zelf, oost van de kerk, ligt het 35°, 36° en 37° Begin, die in 1478 samen een oppervlakte hadden van 329 gemeten, waarvan 114 gemeten vronhofland waren. Er bleven dus slechts rond de 200 gemeten beschikbaar te Snellegem, oost van de kerk en rond het Oosthof, voor 8 *mansi*, wat iets weinig is. In de tiende eeuw waren er zelfs geen 200 gemeten beschikbaar. Er was toen immers veel meer veld oost van de kerk. Ook het grote en kleine dal in het 36° en het 37° Begin waren toen veel drassiger en uitgestrekter dan in 1478: er bleven te Snellegem rond het Oosthof in 953 slechts 150 gemeten en wellicht zelfs nog niet zoveel beschikbaar voor de 8 *mansi*. Het is immers mogelijk dat de réserve in 953 zich ook over een deel van deze 150 gemeten uitstreckte. Het is dan ook te vermoeden dat enkele van de 8 *mansi* buiten het huidige Snellegem lagen, verder naar het oosten toe, en dat de *mansi* in « Streulage » verspreid lagen.

Waaruit bestond de oostelijke helft?

1. Uit het Oosthof in Begin 33 en 34 en uit Begin 35, 36 en 37, samen 226 Ha.
2. Uit de Bencebruch: 115 Ha.
3. Uit het veld van Sint-Andries: 420 Ha.
4. Uit de heerlijkheid Tillegem: 340 Ha.

De oostelijke helft had dus een oppervlakte van ongeveer 1100 Ha.

De Bencebruch was, zoals de naam zelf getuigt, een zeer drassig broekland. Het is mogelijk dat er daàr in 953 een *mansus* lag. Er werd aldaar een *curtis* rond het midden der twaalfde eeuw vermeld. De Bencebruch werd in het begin der twaalfde eeuw door Graaf Boudewijn aan de abdij van Sint-Andries geschonken. Het Veld van Sint-Andries was bijna uitsluitend heidegrond.

Ook Tillegem was zeer onvruchtbaar en zompig.

Wanneer me daar rekening mede houdt, dan is het best mogelijk dat er in de ganse oostelijke helft slechts 8 *mansi* lagen, en dat ze verspreid lagen over de ganse helft.

Nu kan men ook begrijpen waarom de abdij van Sint-Pieter in 966 en in 1038 nog immer bleef aanspraak maken op de halve *fiscus* Snellegem. De *curtis* + de 8 *mansi* maakten slechts een klein deel uit van de halve *fiscus*: van de honderde Hectaren, die overbleven na de ruiling, was er in het *concampium* geen spraak geweest. Ook de graaf kon ze zich toeëigenen: ze waren immers onvruchtbaar.

Men besluite hieruit niet dat de fiscus Snellegem uit slechts 16 *mansi* bestond: In de westelijke helft zijn er zeer veel koutertoponymen terug te vinden, en in de oostelijke helft geen enkel. De westelijke helft was dus veel vruchtbaarder dan de oostelijke helft, en in de westelijke helft lagen er meer dan 8 *mansi*.

Het Maelhof.

In de onmiddellijke nabijheid van het Oosthof, naast de hofplaats en vlak vóór de ingang van de oude romaanse kerk, die op dezelfde plaats staat waar de eerste kerk gebouwd werd, ligt nu een klein hoveniershof, 70 roeden groot, rondom afgesloten met een haag. Dit streepje grond droeg in oude tijden de naam van: het maelhof of heydenen kerkhof ¹⁶.

Het register van de Wateringen van Blankenberge van 1553 vermeldt in het 34^e Begin: 't maelhof ofte heydenen kerkhof: 70 roeden. Dezelfde benaming komt terug in het register van 1628 ¹⁷ en in de ommeloper van 1681.

Heidenen kerkhoven vindt men langs alle kanten in Vlaanderen. Karel De Flou vermeldt er een hele reeks in zijn woordenboek voor Toponymie. Gewoonlijk lag er ongewijde grond naast een kerkhof, waar de ongedoopte kinderen begraven werden.

Dit zal wel de betekenis zijn van het heiden kerkhof van Snellegem. In 1696 hield de pastoor er vijf roeden in pacht, voor het begraven van de ongedoopte kinderen. Er is dus geen belang te hechten aan deze benaming. Deze van « Maelhof », de oudste benaming, is de belangrijkste. Een maelhof verwijst naar de plaats waar de rechtszittingen gehouden werden.

Naast het maelhof te Snellegem stond er vroeger een galg. Het opschrift van een herbergen in de nabijheid van het maelhof komt dit bewijzen. De disrekeningen van Snellegem verwijzen herhaalde malen naar de herberg « de Potente ». In 1781 staat er in de disrekening: Huis en erve, vroeger herberg de Potente. Ze was dus in 1781 reeds verdwenen. Ook in 1768 bestond ze niet meer; er staat in dit jaar: de Potente, extinct bedegen, t.t.z. verdwenen ¹⁸. Oude potenten, verwijzen naar nog ouder « Potencen » of galgen ¹⁹.

Dat de « potente » juist naast het maelhof stond is geen louter toeval. De « Potente » bestond nog in 1738. Naast artikel 871 van de Ommeloper van Snellegem van 1681 staat er in randnota geschreven: *Guilliaem Vrijlie 1738 woont dberberge de Potente*. Dit artikel is beschreven als volgt: *M. Charles Bonny ten noordoosthoucke daeran* (t.t.z., noordoost van

(16) Kerkarchief Snellegem, Pastorij, Ommeloper anno 1681, art. 870: *De kercke van Snelleghem ten noortwesthoucke daeran ende sen westhende van de kerckhove het maelhof ofte heydenen kerckhof mettewesszijde ende noorthende aen het leen van mijn heer le Gillon met een huysken hierop staende daer felix strael woont: 70 r.*

(17) R.A.Br., Wat. Blank., nr 708-6209 acq., 1-6.

(18) R.A.Br., Herberghen, folio 88.

(19) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, T. 12, kolom 1092.

het voorgaande artikel, dat het maelhof was), *ende aende noordsijde van den kerckhove over de lieve ofte beke dhoofstede daer Vincent Schaesens woondt mette westzijde aen selve beke jegens tkerckhof ende oosthende aende beuterwegh: 2 partijen, 96 roeden en 42 roeden = 138 roeden*. De galg stond waarschijnlijk langs de openbare weg, langs de boterweg, nu de kerkstraat, op een driehoek stukje grond dat nu nog vrij ligt vóór de herberg Sint-Sebastiaan.

« In tegenstelling tot de financiën vertoont het rechtswezen in het Frankische rijk een overwegend, hoewel niet zuiver Germaans karakter. De gewone rechtbank heette *mallus*. Iedereen was er aan onderworpen, zonder onderscheid van afkomst. Er was één *mallus* per gouw »²⁰.

De vraag kan gesteld worden of we hier niet staan voor een gerechtstede uit de Frankische tijd. Is het omdat de Franken gewoon waren dàar te vergaderen op het maelhof, dat de eerste kerk, die waarschijnlijk uit de zevende eeuw dagtekent, ook juist vóór die 70 roeden, vlak naast het maelhof gebouwd werd?

De Fiscuskerk.

Door het *concampium* of ruiling, door graaf Arnulf rond 953 met de Sint-Pietersabdij te Gent aangegaan, kwam de graaf terug in het bezit van de helft van de kerk Snellegem die hij had weggeschonken: « *receptum illustris vir Arnulfus medietatem ecclesie que constructa est in memorato fisco* » zo staat er in de « *Noticia de concambio* » te lezen.

De helft van de kerk, dit is de helft van het kerkgebouw en van al de inkomsten die met de kerk verbonden waren.

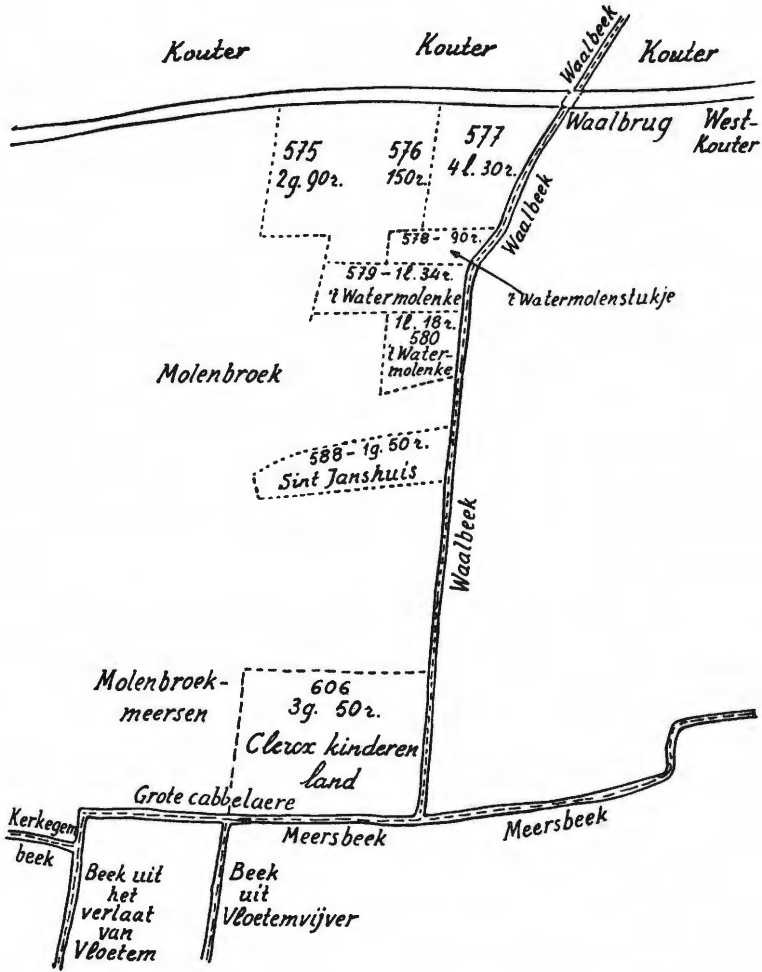
Over de stichting van de kerk Snellegem, de moederkerk van vele kerken in het ronde, werd er uitvoerig uitleg gegeven in het tijdschrift « *Sacris Erudiri* », 1955, blz. 140-161²¹.

De Fiscusmolen.

In de beschrijving van 1435 (zie boven), worden er twee percelen vermeld die ver west van het Oosthof lagen, en toch er deel van uitmaakten: perceel 20 en 21. Het perceel 20 hebben wij reeds ontmoet op de kaart van 1683: het heette aldaar « *ifvrau meersch* ». De naam is betrekkelijk jong en staat in verband met een jonkvrouw van het ridderhof, eigenares van het perceel. In 1435 heette het perceel 20 « *Klerkskinderenland* ». Het moet ons niet verwonderen dat hetzelfde perceel in 1681 vijf en zeventig roeden groter was dan in 1435. Er werd aldaar in de Molenbroeken door beter afwatering veel grond op het water gewonnen. Het Klerkskinderenland lag ver van het Oosthof en toch was het er innig mede verbonden: tot vóór enkele jaren, dus meer dan vijf eeuwen lang, lag het in het Oosthof en zelfs vóór 1435 zijn de banden

(20) F.L. GANSHOF, *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, 1, blz. 275.

(21) E.H. J. NOTERDAEME en E. DEKKERS: *Sint Eligius in de Pagus Flandrensis. De kerk te Snellegem*, *Sacris erudiri*, 1955, blz. 140-161.

met het Oosthof in de naam van het perceel wellicht nog terug te vinden.

Het perceel 21 werd in 1435 beschreven als volgt: *Voort so legbes een half gemet lands west van de kercke over de beque ande noortsijde vanden molen broucke, der kercke van Snellegem landt of een zide* ».

« *Over de beke* », dit is west van de beek genaamd de Waalbeek. Het half gemet (150 roeden) lag in de Molenbroek, en paalde aan een stuk land, dat toebehoorde aan de kerk van Snellegem. Het is dus gemakkelijk terug te vinden. Het artikel 576 van de ommeloper van 1681 is het enige artikel dat al de voorwaarden vervult om hier in aanmerking te komen, en was in 1435 een integrerend stuk land van het Oosthof.

Hiermede is natuurlijk nog niet bewezen dat de twee gezegde percelen, die in 1435 in het Oosthof lagen, ook in 941 deel uitmaakten van de réserve van het Oosthof. Ze lagen in elk geval dicht bij elkander in het 30° Begin, in de Molenbroek, en dicht bij een watermolen, die waarschijnlijk de watermolen van de fiscus was. Naast de watermolen zal er daar een woning hebben gestaan, waar de molenaar woonde, die de mansus in de molenbroeken en de molenbroekmeersen in gebruik had. De watermolen werd waarschijnlijk buiten dienst gesteld wanneer er een windmolen naast het Oosthof werd opgericht. Deze windmolen is reeds gekend in het begin van de 13^e eeuw, en is wellicht nog ouder. Er is dus veel kans dat in de watermolen aan de Waalbeek de oude fiscusmolen terug te vinden is.

Elke fiscus van betekenis beschikte over een molen. Vóór de kruistochten was er alhier geen spraak van windmolens. Een fiscusmolen kan dan ook geen ander geweest zijn dan een watermolen. Zulk een molen kan niet overal geplaatst worden: slechts langs een grote beek met snelvloeiend water waar men een grote, sterke val van 't water kan bekomen, kan de watermolen opgericht worden.

Te Snellegem was er zo een ideale plaats te vinden: in de molenbroekmeerschen kwamen vijf beken het water dat ze toevoerden uitstorten: uit het westen: de Zerkegembeek — uit het oosten: de meersbeek en uit het zuiden twee beken die uit het Vloetenveld kwamen: de eerste droeg later de naam: *de beke die komt uit het verlaat van Vloetenvijvere*, en de tweede: *de beke die komt uit de buizeput van Vloetenvijvere*. Deze laatste beek ontvangt onderweg nog een ander beek: de barlete, zodat het water van vijf beken in de molenbroekmeerschen terecht kwam. Het perceel van het Kadaster, Snellegem C/3 nr 455, droeg vroeger de veelbetekende naam van « *de grote cabbelaere* »: op die plaats werd het water van de vierde beek met geweld uitgestort. Die meersen zijn nu nog, sommige winters, een blanke zee — ze waren het in vroeger tijden nog veel meer — een grote massa water werd door de Waalbeek afgevoerd: naar 't noorden toe, onder de Waalbrugge, dwars door de Kouter en dan verderop, langs de kerk van Jabbeke naar de Ieperlee toe. Er stroomde hier water genoeg om een watermolen in gang te steken: deze stond langs de Waalbeek dicht bij de Waalbrugge. Beter ligging kon er voor een fiscusmolen niet worden gevonden: de molen stond in het midden van de fiscus, langs de landweg die van oost naar west de fiscus doorkruiste

en te midden van het kouterland: vóór de molen lag de Waalbruggekouter, de Noordkouter en de groenkouter; rechts van de molen lag de Westkouter. De watermolen was van alle zijden goed te bereiken en stond op een ideale plaats: te midden van de Snellegemse kouter, die honderde Ha. groot was.

Het bestaan van een watermolen te Snellegem is gestaafd door twee toponiemen die eeuwen lang, na dat de watermolen verdwenen was, zijn blijven voortleven: het Watermolenke en het Watermolenstukje.

Het Watermolenke.

Het nieuwe Register van de kerklanden van Snellegem, in het jaar 1698 opgemaakt door de landmeter Roeland Meyaert, beschrijft onder nummer 33, het perceel dat de naam droeg van het Watermolenke als volgt:

« Item soo ligghet ant oosthende daeraen int' selve Begin (30) 1 lijne 18 roeden lants, zijnde een viercante stickcken genaempt het Watermeulenken, streckende oost ende west tusschen Christiaen de Witte Lant aan beede sijden ende som ant westhende, streckende metten oosthende ande beke commende van Vloetem vijvere ». (Kerkarchief, Pastorij, Snellegem).

Hetzelfde stukje grond staat beschreven in de Ommeloper van Snellegem, anno 1681, onder artikel 580 — groot 1 l. 18 r. — eigendom van de kerk Snellegem: de toponiem watermolenke is er niet vermeld.

In het Nieuwe Register van de kerklanden van Snellegem in het jaar 1631²², opgemaakt door de landmeter Jacob Michiels, staat een nog ouder beschrijving van hetzelfde perceel:

« Christiaen de Witte houdt in pachte 1 lijne 18 roeden landts ligghende bin dees ambachte ende prochie van Snellegem, zuidwest van de kercke int selve beghin (30) ende folio (246), tusschen Jan Caluwaerts landt dat men heet watermuelekin, ande zuudzijde, den zelven Caluwaerts landt, ande noortzijde, ende som vuerghemeens andt westhende, streckende metten oosthende ande beke ». Ook hier is er geen naam vermeld voor het perceel kerkland, doch het aanpalend perceel, insgelijks langs de beek, liggende noord van ons kerkland, draagt hier nog de naam van Watermolenke. — Folio 15^v. Er waren bijgevolg twee percelen, art. 579 en art. 580, Jan Caluwaerts land en het kerkland, die watermolenken genaamd werden.

Het stuk kerkgrond van 1 l. 18 r. behoorde reeds, volgens het register van de Wateringen van Blankenberge uit 1478, in dit jaar toe aan de kerk van Snellegem. Het draagt aldaar geen naam en het was toen ook 1 l. 18 r. groot.

Het Watermolenstukje.

Hetzelfde register uit 1698 geeft onder nummer 34 de volgende beschrijving van dit perceel kerkland: *« Item soo ligghets binnen den*

(22) Kerkarch. Snellegem, Pastorij.

Ambochte ende Prochie van Snelleghem, noort bij 't leste voorschreven parcheel, int selve Begin ende folio, 't negentich roeden lants, zijnde een hooghe sticxken genaemt het Watermuelen sticxken, streckende oost ende west, Christiaen de Witte lant aan beede zijden, streckende metten oosthende aende voornoemde beke, ende metten northende aan 't eerste naervolgende parcheel ».

De Ommeloper uit 1681 vermeldt onder artikel 578: De kercke van Snelleghem ten suythende daeraen (t.t.z. van artikel 577, een stuk mette oostzijde crom aende beke, streckende metten noorthende in de halve wegh ter waelbrugge, 4 l. 30 r.) een viercante sticxken metten westhede aen haer self cum suis landt ende metten oosthede aen de beke: 90 roeden. We weten dus zeer goed waar het Watermolenstukje lag: Artikel 577 vormde de hoek aan de Waalbrugge en artikel 578 paalde er aan in zuidelijke richting.

Het register uit 1631 geeft op folio 16 recto de volgende beschrijving: *Den zelve Christiaen de Witte houdt in pachte 90 roeden landts liggende binden Ambochte ende prochie van Snelleghem, zuudwest vander kercke ende noordt bij 't voorschreven parcheel* (zie hoger, het watermolenke), *int selve beghin ende folio, ende is een viercant sticxken, tusschen Jan Caluwaert landt an beeden zijden, streckende metten westhede andt naervolghende parcheel* (art. 575 van de ommeloper uit 1681) *ende metten oosthede ande beke ».*

Het register uit 1478 vermeldt insgelijks dit perceel als zijnde 90 roeden groot en kerkland. Ziehier hoe de hoek aan de Waalbrugge in 1478 en 1691 beschreven wordt:

Register anno 1478.	Ommeloper anno 1681.
Art. 94. De kerk Snell. met de noords. aan de weg: 2 g. 90 r.	Art. 575. De kerk Snell.: 2 g. 90 r.
95. Victoor fs. Ommejaegers, in 't zelve stic: 150 r.	576. Christiaen De Witte: 150 r.
96. ande oosts. dran mette oosts. ande beke: 4 l. 30 r.	577. Christiaen De Witte: 4 l. 30 r.
97. de kerk van Snell. ten zuudhende ende metten oosth. ande voors. beke: 88 r.	578. kerk Snelleghem: 90 r.
98. Jan Mabezuene ande zuuds. dran: 1 l. 34 r.	579. Chris. De Witte: 1 l. 34 r.
99. de kerk van Snell.: 1 l. 18 r.	580. de kerk Snell. 1 l. 18 r.

De percelen zijn gedurende twee eeuwen onveranderd gebleven. De watermolen stond op de percelen 578, 579 en 580. Het bestaan van de watermolen kan niet in twijfel worden getrokken. In de nabijheid van de molen lagen er broeken en meersen. De broeken droegen de naam van « Molenbroeken », en de meersen de naam van « Molenbroekmeersen ». Wij vinden de naam Molenbroek terug in 1698, 1631, 1532, 1494 en 1435, en zelfs in 1341, in een oorkonde van het Sint-Jans-Hospitaal te Brugge, dat in dit jaar 4 lijnen in bezit had in de « Muelenbrouck »

te Snellegem²³. De Molenbroekmeersen worden vermeld in 1681 en 1553.

Het rentenregister van het Sint-Jans-Hospitaal te Brugge, geschreven rond 1310 vermeldt: *1 line te Molendamme - alsook nog: 50 roeden land te Molendamme gelegen. Jehan van den Molendamme houd 1½ linen lands dat ons willen gaf in aelmocenen Hannin van den Molendamme; darof legbes ½ linen te Molendamme onder boengaert ende land metten ofsteden, ende 1 line legbes hup die coutere*». Wij vinden de twee percelen terug in 1478: ze lagen in een perceel dat toen 1 g. 50 r. groot was en het nummer droeg: 107. In 1310 schrijft men «*dat ons wilen gaf Hannin van den Molendamme*». Hannin leefde dus in de dertiende eeuw, en droeg reeds de naam van den Molendamme, een bewijs dat wij reeds kunnen opklommen tot in deze eeuw, voor wat het bestaan van een watermolen aangaat, en zelfs tot veel vroeger.

In 1250 stond er reeds een windmolen te Snellegem, dicht bij het Oosthof. De windmolen stond op een der hoogste plaatsen van Snellegem, waar nooit een dam werd opgericht tegen het water. Nooit heeft het Sint-Janshuis daar eigendommen gehad. De Molendam lag in de Molenbroek, langs de Waalbeek, waar de broeken gedurig werden bedreigd te worden overstroomd, des te meer daar het water er door een molen werd opgehouden.

Bemerk nog dat er in de ruilingsakte van 953-954 geen fiscusmolen in de oostelijke helft van de fiscus werd vermeld: de molen lag dus hoogstwaarschijnlijk in de westelijke helft. Alles doet ons vermoeden dat de watermolen aan de Waalbeek in de Molenbroek de windmolen bij het Oosthof, ook Kasteelmolen genaamd, heeft voorafgegaan, en de molen van de fiscus was.

KORTE GESCHIEDENIS VAN HET OOSTHOF.

In de tiende eeuw woonde Fulpertus op het Oosthof: hij was de toezienaar, de meier of major. Wij moeten meer dan twee en half eeuwen wachten, vooraleer er een nieuwe bewoner van het Oosthof opduikt. Karel De Flou vermeldt in 1130 de ridder Godzwinus de Snellegahem, en brengt hem thuis te Snellegem. Hij heeft zich echter vergist: die ridder hoort thuis te Zedelgem, Sellegem, Sellegahem²⁴.

De ridders van Roden

Karel De Flou schrijft in zijn woordenboek voor toponymie naast het woord Rode: een heerlijkheid te Snellegem. Er bestond te Snellegem geen heerlijkheid Rode. De naam staat in verband met het land van Rode en met Schelderoden, van waar de ridders van Roden afkomstig waren. Het land van Roden maakte vroeger deel uit van het land van Aalst. De ridder van Roden was in het begin van de dertiende eeuw

(23) Arch. Sint-Jans-Hospitaal te Brugge, oorkonde 506.

(24) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, T. 14, blz. 997.

de Bethune schrijft « Ende ' casteel van Snellegem comt van die van Snellegem op de Dauwels, dan bij huwelick op de Meetkercke »³¹. Hij geeft geen bronnen aan, en wij hebben geen Dauwels te Snellegem gevonden. Wat er ook van zij, Rogier van Meetkerke kwam in het begin van de tweede helft van de veertiende eeuw het Oosthof bewonen. Twee volle eeuwen lang zullen wij de ridders van Meetkerke op het Oosthof ontmoeten. Rogier was geboren op het hof Waesschoot te Meetkerke, J. Pollet schrijft: « De familie van Meetkerke heeft te Meetkerke geen belangrijke rol gespeeld. Deze familie vinden wij te Meetkerke tot 1528. Wij vinden ze vooral in het Vrije »³². Wij zouden er kunnen bijvoegen: Wij vinden ze vooral te Snellegem en dààr hebben zij een belangrijke rol gespeeld.

De oudst gekende ridder van dit geslacht was Heyman. Hij was de vader van Arnold, die schepen was van het Vrije vanaf 1290 tot 1292. Arnold had een zoon, Hendrik genaamd, gehuwd met Katharina³³. Hendrik verschijnt als Monseigneur tussen de 54 voornaamste ridders van Vlaanderen, vermeld op 30 september 1322³⁴. Hij was weldoener van de abdij van Sint-Andries bij Brugge, en schepen van het Vrije van 1310 tot 1358. Hij gaf het leven aan vijf zonen, waaronder Rogier, die Meetkerke verliet, om zich te Snellegem te vestigen³⁵. Ridder Rogier van Meetkerke woonde reeds rond 1360 en misschien nog vroeger op het Oosthof te Snellegem. Een bewijs hiervoor is, dat een van zijn kinderen, Heynken, in 1363 te Snellegem stierf en er begraven werd. Baron de Bethune schrijft: Aen de zuudtzijde van de voorseide sepulture licht noch eenen b.z. met de figure van een kint zeer triomphant: daer staet op ghesneden: Hier licht begraeven Heynken van Meetkercke, mer Regards zeune, dat starf te Snellegem den 24 sporcle 1363. Op de zaerck staet: Hertsberghe; Meetkercke; Walle; Meetkercke met Heriync of Veijse. Daer zijn glaesvensters van Meetkercke ghealliert met de Bloms met de Wassenaers, met d'Aults³⁶.

Rogier trad in het huwelijk met Margareta Herinx, dochter van Pieter en weduwe van Wouter Brouckere, schepen van het Vrije. Hij had een zoon, Hendrik, die volgt, en een dochter, Margareta. Hij stierf op 24 Oogst 1373 en werd begraven in het koor van de kerk te Snellegem³⁷.

(31) Baron DE BÉTHUNE, *Épitaphes et Inscriptions*, 1900, blz. 308.

(32) J. POLLET, *Toponymie van Meetkerke*, Inleiding.

(33) R.A.Br., oork. nr 7061 bl., anno 1336.

(34) Ch. PIOT, *Histoire de la maison de Straten*, Brussel, 1877, blz. 2.

(35) Naast Rogier zijn nog Hendrik, Pieter en Walter gekend. Hendrik trad op 9 juni 1355 in het huwelijk met Luitgarde van der Beursee, dochter van Jan van der Beursee en Luitgarde Baers, en kleindochter van Robrecht van der Beursee. Hendrik van Meetkerke stierf in 1376 als weduwnaar zonder kinderen en werd te Meetkerke begraven naast zijn vrouw. Hij hield een leen van Jonkvrouw Katherina van Meetkerke. Zijn broeder Rogier « erfde hem in al zijn leenen, ter presentie van Mer Rogier, Pieter, Wouter ende den heere Jacob de Burggraave sijn maegh. »

(36) Baron DE BÉTHUNE, *Épitaphes...*, 1900, blz. 307.

(37) *In den choor, in 't middel tusschen de priesterghestoelten onder eenen b.z. met metael ende twee figuren zeer cierlijk ende triomphant, licht mer Regard van Meetkercke, die starf den 24 Augusti 1373 ende joncvr. Margriete Heindricx fa.*

Het volgend opschrift werd op zijn grafzerk gebeiteld:

HIER LICHT

Mer ROGIER VAN MEETKERCKE
 RUDDERE DIE STARF AN^o MCCCCLXXIII
 OP DEN XXIV DACH VAN OUGSTMAENDT
 ENDE VROUW GRIETE HEERINCX SIJN WIJF
 WEDUWE VAN WOUTER DE BROUCKERE !

Baron J. de Bethune schrijft in zijn boek « Epitaphes et Monuments », na dat opschrift: *In de voorkercke, op de noortzijde, voor de deure, onder eenen b.z. zeer groot, een mansfigure int harnas ende wapenrock, met een schild voor hem, met eenen vreemden plompen helm gbelick men drouch int jaer elfbondert vijftich ende daer omtrent, ende was van een beere van Snellegem. Zijn wapen was eenen schilt van sable met 15 zilveren schelpen, te weten: boven vijfve, vier, drie, twee, een; hoewel de prochie maer thien schelpen en draecht* ».

De grafzerk hierboven beschreven is niet een grafzerk van een ridder van Meetkerke, ook niet van een ridder van Roden; heel waarschijnlijk was het de grafzerk van de ridder Kristiaan van Snellegem, een grafzerk uit circa 1300.

Hendrik van Meetkerke. 1365-1453.

Ridder Rogier werd opgevolgd door zijn zoon, Hendrik, ridder, Heer van Snellegem, schepen en algemeen ontvanger van het Vrije van 1406 tot 1452. Hij was gehuwd met Katharina Bloms, dochter van Pieter Bloms, ridder, en van Margareta van der Gracht. Hij stierf op 1 april 1453, zij in 1438. Beiden werden begraven in het koor van de Sint Anna kerk van het klooster Sinte Anna ter Woestijne, een klooster van kartuizerinnen te Sint Andries bij Brugge. Onder de koorzusters van dat klooster vinden wij, onder de vierde priorin Agnes Voens, een Katharina van Meetkerke, waarschijnlijk de dochter van Hendrik van Meetkerke³⁸.

Pieters, sijn wijf. Zij was weduwe van Wouters Broukers. Daer staet: boven ten hoofte, in de middele de wapene van den hertoch van Cleven, gbedeelt in face, boven Cleve ende onder Vranckerich; en dat is ghealliert met een dochter van Vlaenderen, die haer wapene brach ghedensteleert, gbelick mer Robrecht van Vlaenderen, beere van Cassele, drouch. Ende daernaer, op de rechter zijde, staet de ghebeele wapene van Meetkercke met lambeel van drie sticken; daernaer Meetkercke met een cleen schildeken van gout au chef de gueule à trois pals d'hermines, ende es van de Melders, die heeren van Oijenbrugghe gheweest hebben in Brabant; daernaer noch Meetkercke ghebroken met een schelpe; daernaer noch Meetkercke ghebroken met een bordure dentelée. Ende dat waren de wapens van mer Rogiers vier ghebroeders. Zijn moeder was van die van Herdsberghe, die droughen d'or au chevron et trois cerfs de sable. Zijn wijf: de geule à la bende d'argent chergée de trois cocquilles de sable. Haer moeder was vande Walle, ende brach met azuren lambeels van drie sticken ende op elck drij boonschoven. Ende op haer zijde niet anders dan haer wapene ende hare mans wapene. Zij es elders begraven: daerom en staet haer superscriptie niet noch date.

(38) Stanislas d'YDEWALLE, *De Kartuize Sinte Anna, Brugge, 1945, blz. 184.*

Wellicht daarom werd dat klooster herhaaldelijk door hem begiftigd, en hield hij eraan dat hij en zijn vrouw dàar zouden begraven worden. Op de blauwe, met koper ingewerkte grafsteen, stond het volgende opschrift:

D.O.M.
HIER LICHT
HENDRIK VAN MEETKERCKE
FILIIUS MHEER ROGIERS SCHEPEN VAN DE VRIJE
DIE STARF MCCCCLIII I APRIL
EN DE JONKVRAUWE CATHELYNE Fa PIETER BLOMS
DIE STARF MCCCCXXXVIII.

Baron de Béthune schrijft: *In den choor, onder eenen b.z. met metael, licht Hendrik van Meetkercke, fs mer Rogiers, scepenen van den Vrien, die starf 1453, den eersten April, ende joncvrau Catheline, fa. Pieter Bloms, zijn wijf, die starf 1438. Zij drouch: d'argent met twee sterren ende onder een croissant de sable. Zijn moeder: van de Herrincx; haer moeder: vander Grachts. Zijn timbre met een hoof van een witten bert; de getuyghen afghecor abij ant hoof⁹⁹.*

Het Oosthof was tot rond de jaren 1400 allodiaal goed; eerst onder Hendrik van Meetkerke is het feodaal goed geworden en leen van de Burg van Brugge.

Wij hebben hoger de leenboeken vermeld die berusten in het rijksarchief te Brugge, en in het stadsarchief aldaar. Er liggen echter nog oudere leenboeken van de Burg van Brugge in het algemeen rijksarchief te Brussel. Het zijn de volgende: anno 1325, rekenkamer nr. 45925- anno 1365, ibidem nr. 1072- anno 1381, ibidem nr. 1073- anno 1384, ibidem nr. 1074. In geen enkel van de 4 leenboeken werd het Oosthof als leen van de Burg van Brugge vermeld. Vóór 1384 was het Oosthof dus nog geen leen van de Burg van Brugge. Het was immers allodiaal goed, komende van de heren van Roden, die in de dertiende eeuw het Oosthof in hun bezit hadden. Wij schrijven het Oosthof, dat is te zeggen: het Oosthof en het Westhof, indien het Oosthof toen reeds gesplitst was. Gerardus van Roden had in het begin van de dertiende eeuw zijn woning te Snellegem, en dan wel op het Oosthof, het ridderhof. Zijn oudste zoon, Rodulphus, woonde op het Hof te Melle, en zijn jongere broeder op het Oosthof te Snellegem.

Dat hof is na 1384 en vóór 1435 leen geworden van de Burg van Brugge. Na 1384: in dat jaar staat het nog niet ingeschreven als leen; vóór 1435: in het leenboek van 1435 wordt het reeds als leen uitvoerig beschreven.

In het leenboek van 1384 heeft er, na dat jaartal, een andere hand de volgende tekst geschreven: « *Heinric van Meetkercke houd een leengoed van minen vors. her' dats te wetene eene stede met 80 ghemeten*

(39) Baron DE BÉTHUNE, *Epitaphes...*, blz. 307. Margareta van Meetkerke dochter van Hendrik was gehuwd met Jan Heldebolle en was in het bezit van het leengoed: Schoonvelde of Gaugerie te Jabbeke en Snellegem, groot 23 gemeten.

dood. Hij trad in het huwelijk met Barbara d'Ault, dochter van Collard d'Ault en Magdalena de Baenst. Jacob staat in het obituarium vermeld op 24 april: *obiit Jacob van Meetkercke Jans suene, overleet 1505*; zijn vrouw staat er vermeld op 26 april: *obiit Joncurau Barbele dauts (sic), Weduwe van Jacob van Meetkercke.*

Ridder Jacob van Meetkerke leefde in bijzonder beroerde tijden. In 1488 was de vrede nauwelijks gesloten, toen ze reeds verbroken werd. Duitse troepen kwamen opnieuw het Vrije bezetten. De jaren 1488 en 1489 waren rampspoedige jaren voor Snellegem en voor het Oosthof, De « *Cronycke van den lande ende graefscpe van Vlaenderen* » vermeldt « *dat de Duitsers, de Henegouwers ende verlopen Vlamingen die hier en daar in garnisoen lagen in naam van de Roomse koning, 400 man sterk, de 20 Oktober 1488, alles roofden en uitplunderden te Varsenare, waar ze vergaderden, en in het omliggende (Snellegem paalt aan Varsenare), dat ze de parochie Jabbeke in brand staken en naar hun garnisoenen terugkeerden met 200 wagens geladen met allerlei voorraad en buit.* ».

In 1489 ging het er nog slechter aan toe. In september 1489 kwamen de Duitsers met 30 schepen landen te Cadzand, waar ze alles uitplunderden. Sluis en Oostburg snelden Cadzand ter hulp en joegen de Duitsers op de vlucht, bemachtigden drie van hun schepen en namen een aantal gevangenen, waaronder een busmaker van Brugge, Matheus Vleys. De bruggeling werd vrijgelaten, nadat hij had beloofd niet meer samen te spannen met de vijand. Hij hield echter zijn woord niet, ging de Duitse garnizoenen van Nieuwpoort en Diksmuide opzoeken, en nam met deze legerbenden het Oosthof, het kasteel van Snellegem, in. Hij bleef er echter niet lang in het bezit van. Loys van Halewijn, Heer van Peenen, nam aan het hoofd van de bruggelingen, met geweld het kasteel terug in; Matheus Vleys werd nogmaals gevangen genomen, naar Brugge gevoerd en op de grote markt voor de Halle, de 16 september, onthalsd. Zijn lijk werd met de voeten omhoog aan de galg gehangen. Het werd op verzoek van het ambacht van de smeden, waarvan de verrader deel uitmaakte, nog dezelfde avond weggenomen en in de Sint-Salvatorkerk te Brugge begraven.

Er kwam geen einde aan de ellende en de plunderingen: de hofsteden werden uitgebrand en leeggeplunderd; de inwoners vluchtten naar Brugge. In 1491 publiceert het Vrije in Brugge dat de vluchtelingen uit Snellegem, Varsenare, Loppem en Jabbeke moeten vergaderen « *ter Magdalene buiten de poort* », t.t.z. buiten de Smedepoort, en dat ze zullen gewapend worden en naar Oudenburg geleid ⁴⁵.

Het Oosthof was gans vernield. Er werd in 1489 hard gevochten vooraleer het kon ingenomen worden. Zelfs de pastorie naast het Oosthof werd vernield, of was althans na de belegering in zulke deerlijke toestand, dat ze onbewoonbaar werd. Het duurde jaren vooraleer ze kon

(45) DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Brugge en omstreken*, blz. 442-443. Het Oosthof was zo vernield dat het, na de herbouwing, de naam kreeg van Nieuwhof: R.A.Br. Lenen Burg van Brugge, 1642.

hersteld worden. In 1494 woonde de pastoor, E.H. Adriaan Abeele, nog in de oude kapelanie.

Jacob II van Meetkerke † 1535

Jacob II van Meetkerke volgde zijn vader op als Heer van Snellegem. Hij deed zijn eed als schepen van het Vrije op 30 Oegst 1518 en bleef dat ambt waarnemen tot aan zijn dood, in 1535. Hij trad in het huwelijk met Coleta de Maulde⁴⁶, dochter van Hugo de Maulde en van Catharina van den Berghe⁴⁷. Jacob had 5 kinderen: Jacob, Eleonora, Adriana, Guido en Adolf. Deze laatste is zeer gekend in de geschiedenis. Hij werd te Brugge geboren, in 1528, deed schitterende studies, werd een befaamd rechtsgeleerde, en speelde een grote rol aan de zijde van de Prins van Oranje tijdens de godsdienstberoerten. Hij werd voorzitter van de Raad van Vlaanderen, doch nadien als partijganger van de Prins van Oranje uit het land verbannen. Hij vluchtte naar Engeland en overleed te Londen op 6 oktober 1591. Hij werd er in de Sint Paulus kathedraal begraven. Hij schreef verscheidene boeken betreffende de Griekse en Romeinse geschiedenis. Adolf van Meetkerke was eigenaar van het kasteel « de Blauwe Torre » te Varsenare, thans het noviciaat der Witte Paters van Afrika.

Jacob III van Meetkerke

Jacob III van Meetkerke volgde zijn vader op in 1535. Reeds vroeger, in 1520, had hij van zijn vader het hof van Waeschout, dat nog altijd aan de ridders van Meetkerke toebehoorde, verkregen « *bij donatie van voors. Jacob van Meetkercke, fs. Jacobs zijns vader, per erfbrief in date van 19 mei 1520* »⁴⁸.

Jacob III trad in het huwelijk met Josine van Steenhuysse, dochter van Simon en Mathilde de Venne⁴⁹. Op 8 maart 1560 verkocht hij het Oost- en Westhof. Hij stelde aldus een einde aan het rijk van de ridders van Meetkerke te Snellegem⁵⁰.

(46) Jan De Cerf, Heer van Haghedoorne, trad in het huwelijk met Jossine van Schoore, daarna met Jossine van den Rijnne, en eindelijk met Coleta de Maulde, Weduwe van Jacob van Meetkerke.

(47) De ridders van Meetkerke stonden volledig aan de zijde van de Prins van Oranje. Zo schrijft Baron KERVYN DE LETTENHOVE in *Les Huguenots et les gueux*, Brugge, blz. 234. van het zesde deel: *Le camp des Etats est près d'Audenarde. Guillaume de Maulde écrit à Meetkerke pour que le prince d'Orange s'y rende sans retard et marche au secours de Tournai. Lettre de Guillaume de Maulde du 14 Novembre 1581. Dep. des rebelles, T. 7, p. 93.*

(48) R.A.Br., Lenen Burg Brugge, 1520, Meetkerke.

(49) *Jacques van Meetkercke heeft ghetraut Jooijne van Steenhuysse, fa. Simons. Es heere van Eggheghem in Rumbekke, 't welke heeft vierschare, baillu, zeven schepenen, de boete van dry pondt paresis ende compt van zijn ouders. Ende Jacques voorseit vercocht dat in 's jaer 1559, aen Joncheer Jan de Baenst, opperjaegher Van Vlaenderen, fs. Jonr. Joos, die licht te Douay. Baron DE BÉTHUNE, a.w. blz. 305.*

(50) GILLIODTS VAN SEVEREN, a.w., blz. 355: « *A la mort de son père, en 1535, son fils aîné, Jacques, recueillit la cour d'Oosthof et la vendit, le 8 mars*

In 1560 staat het Oosthof aldus beschreven: Het leen genaamd het Oosthof te Snellegem, omvattende met het kasteel, de burgwallen en walgrachten 80 gemeten land; daarbij 't ammanschap van 't ambacht en de parochie Snellegem met al de heerlijke renten daartoe behorende »⁵¹. Jacob III leefde ten tijde van de godsdienstoorlogen en stond aan de zijde van de geuzen. Hij werd onterfd van al zijn goederen en stierf op 17 juli 1577. Hij werd, zoals zijn echtgenote, te Brugge begraven onder een grijsen zerksteen met de 16 wapenschilden en het volgend opschrift:

*CI GIST
NOBLE HOMME MESSIRE JACQUES DE MEETKERCKE
ESCUIER, SEIGNEUR D'EEGHEM, ETC.,
QUI TREPASSA LE 17 DE JUILLET 1577.*

Jonkheer Jan de Baenst

Jan de Baenst, zoon van Jozef de Baenst, en Charlotte de Thiant, kocht het Oosthof (80 gemeten) en het Westhof (66 gemeten) in 1560 aan Jacob III van Meetkerke. Hij was gehuwd met Maria van Schoonhoven, en stierf op 18 oogst 1575. De kerkrekeningen van 1577 werden nog goedgekeurd door Vidua Maria van Schoonhove, wat er een bewijs voor is dat zijn echtgenote hem overleefde, en na de dood van Jonkheer de Baenst op het Oosthof bleef wonen. Ze lieten geen kinderen na, en bij de dood van de weduwe ging de heerlijkheid over naar de oudste zoon van Helena de Baenst.

Karel van Ghistel, Heer van Proven

Helena de Baenst, zuster van Jan de Baenst, was in het huwelijk getreden met Lodewijk van Ghistel. Uit hun huwelijk werden twee kinderen geboren: Karel en Louisa. Karel nam in 1575, bij de dood van Jan de Baenst, zijn oom langs moeders zijde, de heerlijkheid Oost-en Westhof over. Hij liet ze in 1594 over aan zijn zoon

Jan van Ghistel

Deze verkocht ze aan

Karel Bremers

Karel Bremers was gehuwd met Katharina Reyns. Hun zoon

Ambrosius Bremers † 1661

erfde het Oosthof en het Westhof in 1644. Deze berente zijn goederen

1568 (sic), avec le fief dit Westhof de 66 mesures, à Jean de Baenst, moyennant certain denier à Dieu et charité, et pour le gros et principal du marché, la somme de 9590 lb. gros. » Er moet worden gelezen: 1560; Op blz. 354 schrijft L. Gilliodts-Van Severen dat het Oosthof verkocht werd in 1560.

(51) GILLIODTS-VAN SEVEREN, *a.w.*, blz. 354.

te Snellegem zo hoog dat, bij zijn afsterven op 19 juni 1661, de voogden van de drie onbejaarde kinderen de successie onder beneficie van inventaris hebben aanvaard. De voogden waren: « *Jonkheer Jan-Georges Preston thegenwoordig burgemeester van dese lande, vooght paterneel ende Jonkheer Jacques van Maldegem, oock schepen van den zelvde lande, vooght materneel van de drije onbejaarde kinderen* ». Op 24 november 1662 werd Oost- en Westhof overgenomen door de oudste zoon van Ambrosius

Karel Bremers,

die de heerlijkheid in 1663 verkocht aan

Jan Georges Preston

In 1669 werd ze toegezegd aan

Joos van den Broele

en in 1670 overgenomen door

Geeraard de Bergh

gehuwd met Maria-Ambrosia Preston. De nieuwe eigenaars zagen zich verplicht een lening aan te gaan en het Oosthof te berenten. De renten werden niet regelmatig uitbetaald en ze waren genoodzaakt om de achterstallige renten te kunnen vereffenen, het Oosthof te verkopen.

Karel le Gillon † 1695

Karel le Gillon, raadspensionaris van de stad Brugge, kocht Oost- en Westhof op 1 december 1679 voor 940 ponden, 3 schellingen en 2 deniers groten. Het waren toen zeer beroerde tijden. Franse en Spaanse troepen kwamen om de beurt de streek bezetten. In december 1681 kwamen Franse soldaten de streek uitplunderen uit wederwraak om de geleden schade die hun door de Spanjaards werd aangedaan. Op 28 februari 1683 staken de Spanjaards de dorpen in de kastelnij van Rijssel in brand en uit wederwraak deden de Fransen hetzelfde met een groot getal dorpen van het Vrije. Ook Snellegem moest het ontgelden en de huizen op de dorpsplaats werden in brand gestoken. Het Oosthof werd niet gespaard: het kasteel, waarvan wij een tekening terugvinden op de kaart van het Brugse Vrije in 1569 door Pourbus opgemaakt en in het stadhuis te Brugge bewaard, werd uitgebrand.

Mijnheer le Gillon stierf op 11 september 1595. Zijn enige zoon,

Karel-François le Gillon

de nieuwe eigenaar van Oost- en Westhof, trad in het huwelijk met Anna de Kerckhove en stierf in 1720. Hij woonde te Brugge in het Natiehuis der Biscayers.

Het Oosthof was sedert reeds vele jaren geen herenhof meer: het werd eenvoudig als boerenhof, zoals het Westhof, en dikwijls samen met het Westhof, verpacht. Zo zien wij dat men in 1662 schreef dat het Oost- en Westhof « in pachte zijn gheweest aen Lieven Winne tot elf Schellyns grooten van de ghemete 't jaers ».

Karel Hendrik le Gillon † 1744

oudste zoon van Karel-François, nam het Oosthof over op 11 februari 1721. Hij was gehuwd met Maria Lasso y Vega, en stierf, zonder kinderen achter te laten, in 1744.

Lodewijk-Emmanuel le Gillon (1707-1775)

broeder van de voorgaande, nam het Oosthof over op 25 Oegst 1744. Hij was heer van Basseghem, Wulfsberghe, Goemaringe, Waillencourt, Medele, Loosere, Rimslede, ter Mote, Coldusternatte, enz., en trad in het huwelijk met Katharina Wijnelman (1723-1778).

Anselme van Caloen 1762-1825

kwam in het bezit van het Oosthof door zijn huwelijk met Theresia le Gillon, dochter van Lodewijk-Emmanuel le Gillon. Hun zoon

Anselme van Caloen 1803-1876

erfde het Oosthof van zijn ouders. Hij trad in het huwelijk met Maria-Theresia de Croesere (1811-1887). Hun dochter,

Juffrouw Zoë van Caloen (1840-1923)

was de laatste persoon uit een adellijk geslacht die het Oosthof in eigendom heeft gehouden. Tot aan haar dood was het Oosthof altijd in het bezit gebleven van adellijke families: daar ligt het antwoord op de vraag hoe het komt dat het Oosthof eeuwen lang onveranderlijk dezelfde oppervlakte bewaarde. In 1924 werd het Oosthof openbaar verkocht. Het werd gekocht door Gaston Martens, die het verdeelde in vele percelen om het verder te verkopen. De weduwe August Bolle kocht in 1924 de gebouwen van het Oosthof met een deel van het land, alles samen 8 ha., 87 a. 10 ca. Het Oosthof was nu niet meer het grote boerenhof, en nog veel minder het grote herenhof uit vroeger tijden. Bij het afsterven van de weduwe Bolle ging het Oosthof over naar twee van haar kinderen, die ongehuwd waren gebleven, Cesar en Flavie, en bij de dood van Cesar in 1945, naar zijn zuster Flavie, die het in 1954 verkocht aan Robert Strubbe, gehuwd met Anne-Marie Goormachtig, een dochter van haar zuster. De oppervlakte van het hof werd nogmaals verminderd: een weide, groot 93 aren en 30 ca. werd er van afgenomen en verkocht aan Florimond Deschacht. Zo verscheen het Oosthof opnieuw ver-

minkt uit de verkoping: thans is het slechts 8 Ha groot. Het is nog niet verdwenen: de grote schuur, de ingangspoort, de oude gebouwen staan er nog. De walgrachten zijn veroordeeld om gedempt te worden. De grote hofpoort, waardoor de ridders vroeger in- en uitreden, dreigt in te vallen. De centrale hoeve van de fiscus, die zo innig met de ouste geschiedenis van Vlaanderen verbonden is, werd zelfs niet als Vlaams erfgoed geklasseerd. Niemand bekommert er zich om. Zoals een boom, waarvan de takken, de een na de andere werden afgekap, zo staat het Oosthof, waar onze grote middelnederlandse dichter zo dikwijls op bezoek ging, verminkt te treuren en te dromen van een groot verleden, op de stille, doodse dorpsplaats te Snellegem.

BIJVOEGSEL I

Het Palays en het Oosthof

Het houdt de belangstelling gaande, dat zoveel koninklijke domeinen met een palaeys, palays, aangeschreven staan. Enkele van deze domeinen schijnen geen recht op een paleis te hebben gehad, en toch komt de vermelding van het palays in zulk een fiscus voor. Een typisch voorbeeld hiervan is de koninklijke fiscus Snellegem.

In deze fiscus lag er naast het Oosthof, de *mansus dominicata*, een stuk land dat van oudsher palays, palais genaamd werd. De grote toponymist Karel De Flou heeft in zijn woordenboek voor Toponymie het Palays van Snellegem niet vermeld. Deze geleerde heeft, blijkbaar louter toeval, de archiefstukken niet nagezien waarin het woord palays met betrekking tot Snellegem te vinden was.

Onder welke vorm komt dit toponym te Snellegem voor?

In 1681: ... *eenen langhen strynck ghenaeemt het Paleys* ¹.

In 1650-1660: *het Palais* ² en *het Paleys* ³.

In 1617: ... 't *palaeys* ⁴.

In 1553: ... 't *palais* ⁵.

In 1494: ... 't *palays* ⁶.

In 1478: ... 't *Palays* ⁷.

In 1435: ... 't *palays* ⁸.

Het was dus geen toevallig toponym, maar een vaste benaming van een stuk grond, dat 1070 roeden groot was. Eeuwen lang duidde Palays één en hetzelfde stuk grond aan. Wat het belang van dit stuk grond in ruime mate verhoogde, is het feit dat het van oudsher een bezit was van de proost van Sint-Donaas, blijkbaar een gift van de graaf aan zijn kanselier. Voor deze vaste en buitengewone benaming schijnt er slechts één uitleg mogelijk: op dit stuk grond stond er vroeger een paleis, een palatium, een palts. We hebben vroeger zelf een tijd lang deze mening gedeeld. Het loont dus wel de moeite het vraagstuk paleis, palays, in een fiscus, eens grondig te onderzoeken, des te meer daar het Palays van Snellegem in het vronnhofland van de *curtis dominicata* lag en alles er op schijnt te wijzen dat we hier staan voor een stuk grond waarop vroeger een palatium stond.

Waar lag het Palays?

De ligging van dit stuk grond kan op een zeer juiste wijze worden

(1) Kerkarchief Snellegem, Ommeloper anno 1681, art. 864.

(2) Rijksarchief Brugge, Terrier van het Proosche, IV, Folio 456 (Nr. 1549).

(3) Id., Terrier van het Proosche, IV, Folio 455 Verso (Nr. 1549).

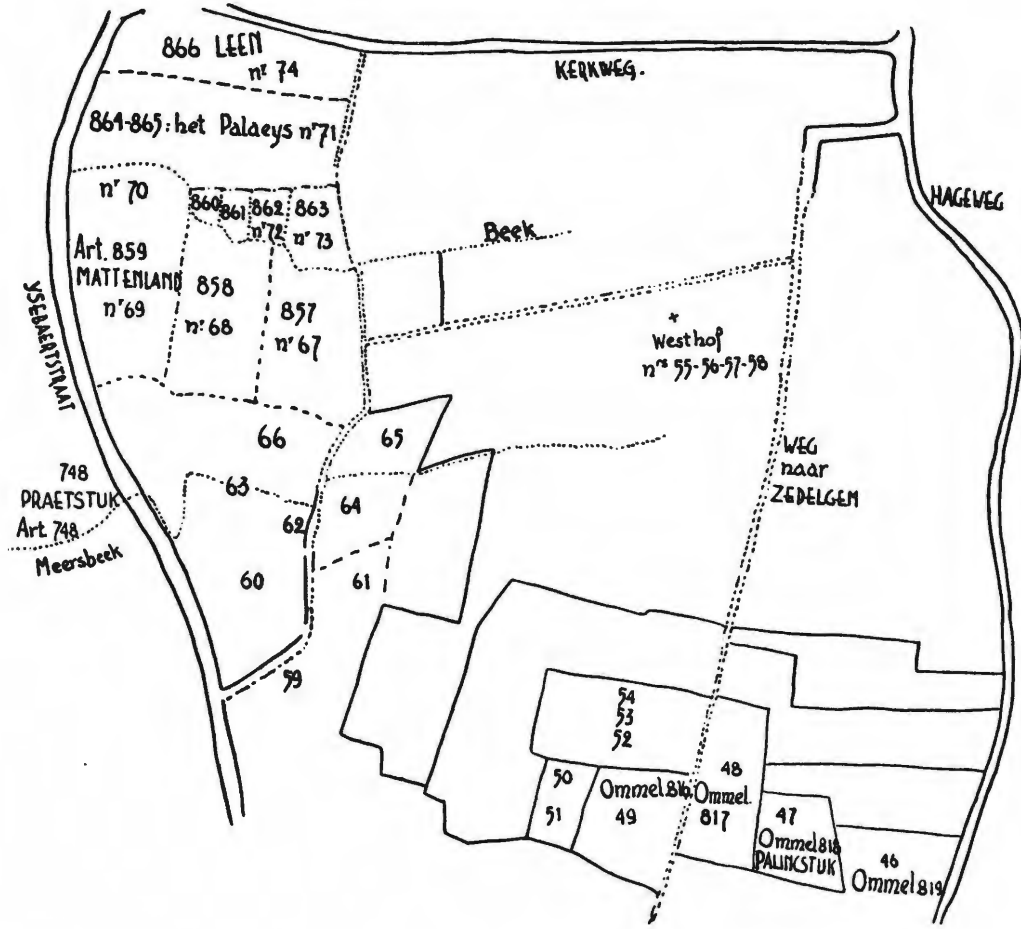
(4) Id., Register 426 Wanlanden, Wateringen Blankenberge.

(5) Id., Register 421 Wanlanden, Wateringen Blankenberge.

(6) Id., Register 411 Wanlanden, Wateringen Blankenberge.

(7) Id., Register 408 Wanlanden, Wateringen Blankenberge.

(8) Stadsarchief Brugge, Leenen Burg Brugge, Dénombrement, Folio 179 V^o.

aangetoond. In de ommeloper van 1681 vinden wij er de volgende beschrijving van: Artikel 864: *Heindrick Baert, ten noorthende daeraen eenen langen strynck ghenamt het Paleys, metten westhende in de halfve Ysenbaertstraete ende metten oosthende aen het meulenstick van mijn heer le Gillon naertoe, 7 lijnen 2 Roeden Proostland.* — Art. 865: *De kinderen van lambrecht Joncheere int selve stuk: 2 lijnen 68 roeden Proostland.*

Mijnheer le Gillon was toen eigenaar van het Oosthof. Artikel 865 lag in het zelfde stuk, dus in het Paleis, dat bijgevolg 10 lijnen 70 roeden groot was. Het Paleis had de vorm van een rechtraam (rechthoek), en paalde west aan de Ysebaertstraat en oost aan de molenstukken van het Oosthof.

De terrier van het Proosche van 1650-1660, beschrijft het Paleis als volgt: *8 lijnen 2 roeden proostland staende aldaer begrepen in een meerder percheel van 3 ghem. 1 l. 70 r. lants ende is een zeer langhen strynck ghenamt het Palais.* De overige 2 l. 68 r. worden in het volgende artikel beschreven als liggende: « *in hetzelfde percheel ende Palais* »⁹.

Hoe wordt dit Paleis in 1553 beschreven?¹⁰

Philips Jons bij coope over Gillis Lammins comende van wijlent Jacob de Wilde ten noordhede veurgemeens eenen langhen strynck ghenamt tpaleis, 8 l. 2 r. proostlandt. — *De kinderen van Clement Maes over Jacob de Wilde in 't zelve stic: 2 l. 68 r. proostlandt.* De toestand is dus dezelfde. Wanneer we nog hoger opklimmen komen we tot de oorspronkelijke toestand. In 1494 is het Paleis nog niet in twee percelen verdeeld: « *Jac. f. Jacobs Wilde cum suis ande noordsijde dran cum west-sijde ande voornoemde strate ende heet tpalays: es proostlandt: 10 lijnen 70 roeden* »¹¹.

Ook in 1478 ligt het Palays op dezelfde plaats met dezelfde oppervlakte: « *Ryquaert f. Jacobs de boedecoopere ande noordsijde dran metten west-sijde ande Ysebaertstrate ende heet t palays, 10 l. 70 r.* »¹².

De oudste vermelding van het paleis dagtekent van het jaar 1435. Het Leenboek van de Burg van Brugge, van dit jaar, geeft een volledige beschrijving van het Oosthof. Daarin komt de volgende tekst voor: *Voort so legbes twee ghemeten ende dartich roeden lands zuudwest vander kercken ende zuudt aan t voors. muelne stic streckende metten westhende aan t palais*¹³.

We zien dus dat, hoe hoog we ook opklimmen, het Paleis altijd naast het molenstuk lag, tussen het molenstuk en de Ysebaertstraat, en dat het altijd dezelfde oppervlakte had. Tegenover deze vaste vermelding schijnt er maar een uitleg mogelijk: op dit stuk land stond er vroeger een Paleis.

Wanneer we daarenboven rekening houden met het feit dat het Palays in de nabijheid lag van het Oosthof en van de fiscuskerk, en ook nog

(9) R.A.Br., Terrier van het Proosche, 4 nr. 1549, Folio 455-456.

(10) R.A.Br., Register 421, Water. Blank.

(11) R.A.Br., Register 411, Water. Blank.

(12) R.A.Br., Register 408, Water. Blank.

(13) Stadsarchief Brugge, Dénombrement, 1435, Folio 179 V°.

van het Maelhof, en dat het eigendom was van de kanselier van de graaf, dan komen wij tot de veronderstelling: op dit stuk grond dat Palays genaamd werd, stond er vroeger een paleis. Wij zouden zelfs meer veronderstellen: Snellegem was een Merovingische fiscus: die Palts zal een koninklijke Palts zijn geweest: Snellegem was immers kroondomein.

En toch komt dit niet met de werkelijkheid overeen: er stond geen palatium in de fiscus Snellegem. Hoe moeten wij dan de verschijning van het Palays uitleggen?

In de omstreken van Brugge lag er meer dan een palays. Dit alleen moet reeds achterdocht verwekken. Er lag een Pallaeis te Koekelare «*landt ghenaeamt tpallaeis metten wanlanden*». De vermelding komt uit de rekeningen van de abdij van de H. Godelieve te Gistel¹⁴. De eigendommen van deze abdij te Koekelare lagen in de vijfverstukken; deze grensden aan Eernegem. In deze laatste gemeente wordt insgelijks een Palijs vermeld. De ommeloper van Eernegem van 1699 heeft de volgende vermelding: *een groote plaetse busch genaemt t Palijs*¹⁵.

Er lag insgelijks een Pallaey te Oedelem: «*16 g. ghenaeamt het pallays*». In 1657 was dit een bos. In dit bos lag er een beek, die palaysbeek genaamd werd¹⁶. De vermelding van pallaeyen voor Oedelem luidt als volgt: *118 gemeten ofte daer omtrent inde voornoemde prochie van Oelem noordoost van de kercke in diversche parcheelen zom winnende land ende de reste busch ende velt... te middele van welcke groote partije busch ligghet een parcheel busch ghenaeamt tpallays leen zijnde ghebouden van deser heerliche de van Assembrouck*¹⁷.

Er lag verder nog een paleis te Aartrijke, beschreven als volgt: *7 lijnen 13 roeden verwildert lant, wijlent een vijver ghenaeamt het palaey*¹⁸.

Wellicht is de lijst niet ten einde; ze kan echter reeds volstaan. Het bewijs is geleverd dat er langs alle kanten een paleis te vinden is. Telkens is er laagliggende land, grond die onder water komt en met laagstammig hout beplant is, een beek of een vijver mede gemoeid: wijlent, vroeger een vijver, zo staat er in de ommeloper van Oedelem te lezen. Vele vijvers zijn, door betere afwatering, uit onze streek verdwenen: de vele vijfverstukken die nog langs alle kanten ontdekt worden, bewijzen dat er vroeger meer vijvers waren in Vlaanderen dan thans.

Wij komen naar Snellegem terug. Ook daar verwijst het palays naar een vroegere vijver. Langs de zuidkant heeft het palays een gracht als grenslijn. Langs de zuidoostkant liggen er vier kleine percelen tussen het palays en de gracht. De artikelen 860- 861- 862 en 863 van de ommeloper van 1681. De vier percelen maakten vroeger deel uit van het palays. Een duidelijk bewijs hiervoor is, dat de reeds gemelde «*Terrier van het*

(14) Karel DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel 12, Kol. 281.

(15) *Id.*, Kol. 287.

(16) *Id.*, Kol. 281 en 282.

(17) R.A.Br., Terrier 1 Burg van Brugge, nr., 181, nr. 5. K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel 12, kolon 282.

(18) R.A.Br., Vrije, Ommeloper Aartrijke, Register nr. 15176, 8° Begin, nr. 46.

Proosche » de 75 roeden (artikel 860) beschrijft als liggende « *in een meerder percheel... dat genaemt is het Paleys* ». De vier percelen liggen veel lager dan de 1070 roeden land die Palays genaamd werden. De artikelen 860- 861 en 862 zijn thans grasland. Artikel 863 was vóór enkele jaren nog begroeid met laagstammig hout. Ook de drie voorgaande artikelen waren vroeger bos.

De vier artikelen werden in de ommeloper van 1681 beschreven als volgt:

Art. 860: *Heidrick Baert... een stuxken busch up 't oosthedende breedst mette noortsijde veurghemeens aen tnaervolghende paleys: 75 roeden proosbusch.*

Art. 861: *Dhoirs bastiaen Jonckheere int selve stick oock proosbusch: 75 roed.*

Art. 862: *Een Capelrije van Sinte Donaes in Brugge ten outtare van Sinte catelijne ten oosthende daeran een strynxken busch streckende mette noorthende aen het voornoemd paleys - 1 lijne proostbusch.*

Art. 863: *Dhoirs Bastiaen Jonckheere aende oostsijde daeraen een strijnxken busch mette oostsijde an mijn heere Le Gillon naervolghende meulenstick: 2 lijnen proosbusch.*

De vier percelen waren dus bos in 1681.

In 1553 was de toestand zoals in 1681: 4 percelen bos.

In 1494 werden de artikels 860 en 861 niet vernoemd: ze waren toen nog vijver.

In 1478 was de toestand dezelfde als in 1494; de twee artikels 860 en 861 waren vijver; art. 862 was kapelanieland: *Heer Boudin Spoets capelrije ande zuudsijde ande Weduwe Jacops Wilden lands: 1 lijne*; art. 863: *De Weduwe en kinderen Jacops Wilden ande oostsijde dran metten oostsijde ande Weduwe Jans van Meetkerke land: 1 lijne 96 roeden.*

De gracht langsheen de zuidkant van het paleis bestaat heden nog. Het Oosthof ligt op een hoogte van 14 m.; de artikelen 860 tot 864 op de hoogtelijn 9 m. De gracht komt van uit het oosten van de 14 m. hoog liggende poortebijk, en voert het water af naar de artikelen 860 en 861. Daàr kon het niet meer verder. Langs de noordkant was er geen uitweg: de 1070 roeden lagen te hoog; ook langs de zuidkant kon het water niet weg: daar lag het hoogstuk. Ook van uit het westen vloeide het water langs een gracht naar de art. 860 en 861.

Het logisch gevolg van dit alles was dat in vroegere tijden de vier gemelde laagliggende percelen regelmatig onder water kwamen en er een vijver vormden. Er werd waarschijnlijk rond 1500, een gracht gegraven tussen art. 858 (het hoogstuk) en art. 859 (proostland), en langs daàr werd het water van de vijver afgevoerd naar de meersbeek. In 1553 werden de twee percelen 860 en 861 vermeld: ze waren dus reeds droog gelegd. In de zuidoosthoek van art. 861 bleef er nog een strook onder water staan, welke de naam kreeg van de « Wal ». Die naam is blijven voortleven tot de huidige dag: 's winters komt de plaats nog onder water. Ook te Snellegem was het palays bijgevolg vroeger een vijver.

Welk is de betekenis van het woord « *Ays* »?

We vinden dit woord verbonden met beek- schoot- hove- poel en pal.

Te Oedelem was er (zie hoger), een palays en een palaysbeek. Dàar was er ook een ayschoot: In Oelem, jnt gheweste van ayshoot, 1660 ¹⁹.

Karel De Flou vermeldt in zijn woordenboek 13 asyhoven ²⁰. Een ayshof is een hof naast een ays, naast een vijver.

Te Jabbeke, noord van de oude bruggeweg, aan de grens van Snellegem en Jabbeke, ligt er een reeks drassige weiden, genaamd de poelaisen. Ook hier staan wij voor een ais, een ays-naam. Een poelais is een ais, een vijver, die metter tijd een poel geworden is. Zo hebben wij ook het woord poelman = poel en man (waterplas) - bruggeman = brugge (broek) en man.

Ays is de oudere naamvorm van de gemeenten Aix-en-Ergny en Aix-en-Issart, beide in Noord-Frankrijk. Zo zijn er nog veel andere aix (ays) namen ²¹.

Wat is nu een palays? Een ays is een vijver, en een pal-ays is een paalvijver, zoals een palink een paal-ink is, t.t.z. een paalstuk. Er lagen te Snellegem in het vronhofland, in dezelfde richting, twee vijvers: één betrekkelijk dicht bij het Oosthof (*aen de warande... 't vijverstick*, 996 *roeden*, art. 831, ommeloper, 1681), en een andere vijver aan het uiteinde van het vronhofland. Die laatste kreeg de naam van paalvijver, palvijver, palays. Het palays te Snellegem lag in het westen van het Oosthof: het paalde het vronhofland langs het westen af.

Een wein, wijn, t.t.z. een meers die omgaard was, een wijngaard, werd dikwijls in het Latijn ten onrechte door vinea vertaald, waaruit men dan ook het besluit heeft getrokken dat er veel wijngaarden (met de huidige betekenis), in Vlaanderen in de middeleeuwen lagen ²². Het is te vrezen dat het woord palays hetzelfde lot heeft ondergaan en dikwijls ten onrechte door palatium werd vertaald. Het is mogelijk dat meer dan één fiscus ten onrechte met een palatium werd bedeed.

(19) Karel DE FLOU, a.w., Deel 1, Kolon 406.

(20) *Id.*, kolon 407 en volgende.: De heerlijkheid van Ayshove, waarvan het foncier gelegen was in de gemeenten Ardoye en Coolscamp, verrijkte al vroeg, zowat allerwegen, in achterleenen, hofsteden, en rentelanden, die alle de naam der primitieve heerlijkheid droegen.

(21) Karel DE FLOU, a.w., Deel 1, Kol. 406.

(22) E.H. J. NOTERDAEME, Biekorf, 1953, *Wainebrugge*, blz. 62 en volgende.

BIJVOEGSEL II

De oppervlakte van het Oosthof.

Hier volgt de verrechtvaardiging van de schatting die we gemaakt hebben van de oppervlakte van het vronnhofland.

Het vronnhofland lag in het Begin 33-34-35-36 en 37. Wij zullen een voor een al de percelen zo nauwkeurig mogelijk opzoeken die in elk Begin lagen.

33° Begin van de Wateringen van Blankenberge,
15° Beloop van de Ommeloper van Snellegem, anno 1681.
Zuidwest zuidzuidwest van de kerk.

In 1478 was dit Begin 130 g. 1 l. en 76 roeden groot. In 1681 was het: 131 gemeten en 86 roeden groot. Hiervan lagen er volgens de kaart van 1683:

In het Westhof: 19 g., 2 l., 57 r.,

In het Oosthof: 23 g., 4 l., 39 r.,

In 1478 was het Westhof hier 60 g., 2 l., 75 r., groot. (nummers 55-56-57- en 58 van het register van de Wateringen).

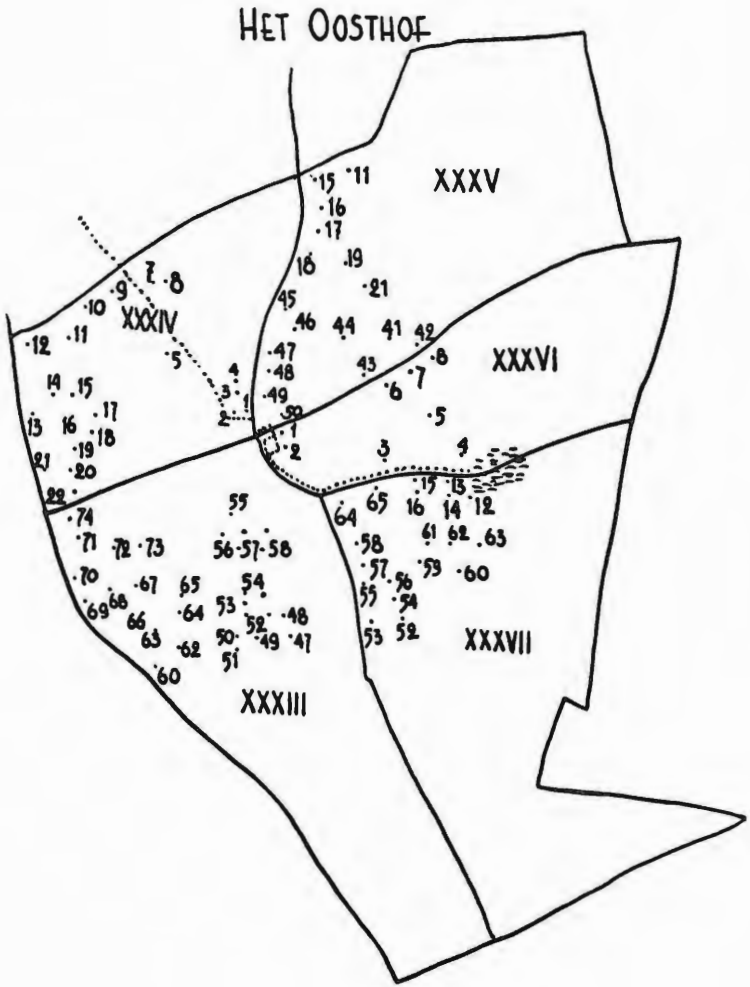
Het verschil tussen de oppervlakte van het Westhof in 1478 en 1683 is opvallend. Hoe is dit uit te leggen?

De ridder Jan van Meetkerke, die het Oosthof bewoonde, stierf in 1458. Zijn zoon en opvolger werd in ditzelfde jaar geboren. De weduwe van de ridder bleef op het Oosthof wonen: ze liet echter het land van het Oosthof in het 33° Begin bewerken door de landbouwer die op het Westhof woonde.

De beschrijving van 1478 zegt duidelijk dat het Westhof aan de kerkweg paalde (de huidige Eernegemstraat), aan de dorpsplaats, en aan de Hageweg. Een enkele blik op de kaart van 1683 maakt alles duidelijk: de percelen uit het Oosthof: E-D-F-G-K en I lagen in 1478 in het Westhof. Ze lagen in de 58 g. en 75 r., die in 1478 het Westhof uitmaakten (zie verder nr. 55.).

Oost- en Westhof hadden samen in 1683 in dit Begin een oppervlakte van 44 gemeten en 90 roeden. Het vronnhofland was vroeger alhier veel uitgestrekter. Volgens de berekening die volgt had het in dit Begin een oppervlakte van 90 g. 36 roeden. Dit moet ons niet verwonderen: we hebben reeds vroeger vernomen, in de Staat en Inventaris uit 1662, dat er toen reeds 45 g. en 48 r. uit het Westhof verduisterd waren. Een groot deel van deze 45 gemeten lagen vroeger hier in dit Begin.

Men kan met vrij grote zekerheid de percelen aanduiden die in dit Begin in het vronnhofland lagen. We kennen immers de grenzen ervan langs de noordkant (de Eernegemstraat - vroeger de Kerkweg) en langs de oostkant (de Hageweg). Naar het zuiden toe worden ze aangeduid door de Palinc, en naar het westen toe door het Palays. Die twee percelen waren immers grensstukken.

De percelen vronnhofland in dit Begin waren de volgende: we nemen de beschrijving van elk perceel uit het register der wateringten van Blankenberge van 1478 en verwijzen, waar we hetzelfde perceel met dezelfde oppervlakte kunnen terugvinden, naar de Ommeloper van 1681.

Nr. 47 (in 1681: 818) *de kercke van Snellegheem: 2 linnen, 82 roeden.*

Dit perceel was een grensstuk en droeg de naam van « *het Palincstuk* ».

Nr. 48 (in 1681: 817) *Heer Boudin Spoets capelrije land ande wests. dran: 1 g. 1 l. 50 r.*

Nr. 49 (in 1681: 816) *de Weduwe Jans van Meetkercke ande wests. dran: 2 l. 67 r.*

Nr. 50 *Heer Boudin Spoets capelrije land ten wesh. dran ende metten westh. ande vors. Weduwe van Meetkercke busch: 1 l. 91 r.*

Nr. 51 *de disch van Snellegheem int zelve stic: 75 r.*

Nr. 52 *de kinderen Rycquaerds vande perbome ande noords. dran ende metten westhende ande Weduwe Jans van Meerkercke lande: 1 g.*

Nr. 53 *de Weduwe en kinderen Pieter Zanghers ande noords. dran in 't zelve stic: 2 l. 57 r.*

Nr. 54 *de Weduwe en kinderen Jan Sampins ande noords. dran in t zelve stic: 1 l. 7 r.*

Nr. 55 *de Weduwe Jans van Meetkercke ande noords. dran ende ande noords. vande kercke van Snellegheem ende van Jan alaerds lande streckende metten oosthende ande hagheweck ende mette noordsijde ande kercweck ende ter plaetse, metten Westhove ende al 't land daeromtrent teen an tandere: 58 g. 75 r.*

Nr. 56 *Jan f. huucx van cotheem int zelve parcheel besloten ende streckende metten oosthende ande hagheweck: 1 g.*

Nr. 57 *de kinderen Rycquaerds vande perbome ande noors. dran ooc int zelve parcheel vors.: 1 l.*

Nr. 58 *de Weduwe en kinderen Pieter Zanghers int zelve parcheel ande vors. lijne: 1 l.*

Nr. 59 *de Weduwe en kinderen Jacops Wilden ande wests. dran mette wests. ande Ysebaert strate: 1 g. 88 r.*

Nr. 60 *dezelfde... ten noordh. dran mette wests. neffens der Ysebaertstrate: 10 l. 12 r.*

Nr. 61 *dezelfde ... ten oostzijde dran ende metten oosth. ande Weduwe Jans van Meetkercke busch: 2 l. 88 r.*

Nr. 62 *deezelfde ... ande wests. dran ... ende es de bofstede: 1 l.*

Nr. 63 *dezelfde ande wests. ende ooc ande noorts. dran: 1 g. 35 r.*

De laatste twee percelen zijn in 1681 terug te vinden in artikel 856.

Nr. 64 *dezelfde ... ten oosth. dran over de dreve ende metten oosthende ande Weduwe Jans van Meetkercke busch: 150 r.*

Nr. 65 (in 1681: 834) *Heer Boudin Spoets capelrije ande noords. dran mette noords. ende metten oosthende ande vors. Weduwe van Meetkercke busch: 1 l. 10 r.*

Nr. 66 *de weduwe en kinderen Jacops Wilden ten westhende dran... 2 l. 30 r.*

Nr. 67 *dezelfde ande noorts. dran ende ande wests. van de Weduwe van Meetkercke land: 5 l. 80 r. (in 1681: art. 857).*

- Nr. 68 *dezelfde ... ande wests. dran: 2 g. 8 r. (in 1681: 858).*
 Nr. 69 *dezelfde ... ande wests. dran ende mette westsijde ande Ysebaertstrate: 3 g.*
 Nr. 70 *dezelfde ... ten nordbende dran ende metten westbende ande Ysebaertstrate: 76 r.*
 Deze laatste twee percelen zijn terug te vinden in 1681 in art. 859.
 Nr. 71 *Rycquaert f. Jacops de hoedecoopere ande noords. dran ende metten wests. ande Ysebaertstrate ende heet tpalays: 10 l. 70 r. (in 1681: art. 864-865).*
 Nr. 72 *Heer Boudin Spoets cappelrije ande oosts. dran ende mette zuids. ande Weduwe Jans en kinderen Jacops Wilden lande: 1 l. (in 1681: 862).*
 Nr. 73 *De Weduwe en kinderen Jacops Wilden ande oosts. dran ende metten oostbende ande Weduwe Jans van Meetkercke land: 1 l. 96 r. (in 1681: art. 863).*
 Nr. 74 *Joncvrauwe Vidua Jacop Rijvisch ande noords. vande palayse mette noords. ande kercwech ende metten oostbende ande Ysebaertstraete: 7 l. (in 1681: 866).*

Wanneer wij al deze percelen samentellen, dan komen wij aan een oppervlakte van 90 gemeten en 36 roeden. Dit is het totaal van het vronnhofland in dit Begin.

De grenslijn van de réserve in dit Begin is in het noorden en in het oosten zeer duidelijk: de kerkstraat en de hageweg. In het zuiden en in het westen is de grenslijn aangeduid door twee paal- of grensstukken.

Het Palincstuk

Dit perceel is nummer 47 van de voorgaande lijst. Het voorgaande nummer is in 1478 beschreven als volgt: *Pieter f. Pieter Scheelwen metter noords. ande Weduwe van Meetkercke land ende metten oosth. ande wech: 1 g. 68 r.* — Dit perceel lag buiten het vronnhofland: het lag immers zuid van een perceel dat toebehoorde aan de weduwe van Jan van Meetkercke en was eigendom van Pieter Scheelwen. De twee percelen: 46 en 47 zijn gemakkelijk terug te vinden. Ze zijn de artikelen 818 en 819 van de ommeloper van 1681.

Art. 818: *De kercke van Snellegbem aende oostsijde daeran... ende heet het palynckstuk.* Art. 818 lag aan de oostzijde van artikel 817, dat kapelanieland was van Sint-Donaas en 1 g. en 50 r. groot was: zie nummer 48 van de voorgaande beschrijving van 1478.

Art. 819: *Jacob Maes ende Joos vanden bussche aende oostsijde daeran een viercante stick mette suytsijde aende disch van Snellegbem ... streckende metten oostbende inde haeghewech ende heet Annege brandt stick: 1 g. 68 r. zoals nummer 46 in 1478.*

Wij kennen bijgevolg de juiste ligging van het Palincstuk. Dit perceel was, zoals de naam het bewijst, een paalstuk, een grensstuk, een « ink », een stuk land, dat in een bepaalde richting de uiterste grens

trok van de réserve. Het palincstuk behoorde in 1478 toe aan de kerk van Snellegem, en was zonder twijfel een gift van de heren van Meetkerke. De naastbij gelegen percelen: 48, 49, 50 en 51 waren alle vronhofland. Perceel 48 was kapelanieland: kapelanie van Sint Donaas « *ten aultaere van Sinte Catbelijne* », zoals blijkt uit artikel 817 van de ommeloper van 1681. Deze kapelanie werd gesticht in 1364. Ook hier staan wij voor een gift van de ridders van Meetkerke.

Het perceel 49 was in 1478 nog eigendom van deze ridders.

Het perceel 51, door de zelfde ridders aan de dis geschonken, lag in het zelfde perceel (vroeger) als het perceel 50, en was dus ook vronhofland.

Hiermede is de grenslijn van de réserve in dit Begin langs de zuidkant vastgelegd. Waar lag de grens langs de Westkant?

Het Palays

Ook dit perceel was een paalstuk, een grensstuk. Zie hierover meer uitleg in Bijvoegsel I.

Bijna al de percelen van nummer 59 af tot nummer 74, lagen in 1478 in de hofstede van Jacob Wilden. Zelfs het perceel 71, het Palays, maakte vroeger deel uit van deze hofstede. In 1553 behoorde het toe aan « *Philips Joncs bij coope over Gillis Lammens comende van wijlent Jacob de Wilde* (zie register van de Wateringen van dit jaar). De percelen 65 en 72 maakten hierop mogelijks een uitzondering, daar ze kapelanieland waren. Ook het perceel 74, dat leen was. (zie Ommeloper van 1681, art. 866). De Ysebaertstraat strok hier de grenslijn in het westen.

Een groot deel van de hofstede van Jacob de Wilde was eigendom van de proost van Sint-Donaas.

De hofstede van Jacob de Wilde werd uit het vronhofland genomen. Wellicht vinden wij in het feit dat vele van de percelen die in de hofstede van Jacob de Wilde lagen proostland of kapelanieland waren, de uitleg hoe het komt dat die percelen zo vroeg voor het Oosthof verloren gingen.

Hier volgt het bewijs dat veel van die percelen reeds zeer vroeg proostland waren.

Het register van ht Proossche, anno 1429, kan ons daarvan overtuigen.

« *Jacobs f. Wm tajaerds en lisebette ende up daeldinghers Jac. f. Jac. Wilden van 7 ghem. prooslands cum arboribus inde prochie van Snelleghem, zuudwest de ecclesia in diversis locis inde legbere:*

Twee ghemeten lands inter Jan Hooscaerde lande andeen zide ent Pieter Ghizelins lande ex alia streckende metten oosthende ande wech ende heet de prabeilc. Voorts legbes oost van daer 1 ghem. lands ende heet de meersch inter de veltweghe ex una ende Jac. de Wilde ex alia.

Voord legbes 3 ghem. lands noord van de voors. ghem. inter de veldweghe ex una en Jac. Wilde land ex alia ende heet Mattenland.

Voord leghets te noorthende hieran eene line lands inter P. Ghizelins lands ex una ende Jac. Wilde lande ex alia, streckende metten westhende ande veldwech.

Voords legbes 2. line lands inter de capelrie van Sint Donaas lande ex

una ende Vidua van Meetkercke lande ex alia, streckende metten zuudbende an Jac Wilde land ende metten noordbende an Pieter Ghizelins land ende beet de « campen », et promiserunt cum proostschult. Actum anno 29 (1429). R.A.Br. Register Proossche 612, nr. 1553, folio 62 V°.

Het eerste perceel, de praatbilk, lag buiten het vronhofland. De naam ervan: praatbilk, is blijven voortleven; daardoor kan het perceel gemakkelijk geïdentificeerd worden. De praatbilk is artikel 748 van de ommeloper van 1681: *twee stryngben metten suytsijde crom buyckende ... streckende metten oostbende inde halve Ysenbaertstrate, genaemt de prae-bilck, 5 lijnen 40 roeden proostland.* De andere percelen lagen oost van daar, en waren vronhofland.

Welke zijn, in het westen van het 33° Begin, de percelen vronhofland die proostland of kapelanieland geworden zijn?

Het register der Wateringen van 1478 vermeldt nergens proostland. Wij kunnen dus dààr niets vinden. Het register van 1494 vermeldt echter twee percelen kapelanieland: perceel 65 en perceel 72 (artikels 834 en 862 van de ommeloper van 1681).

Het register van 1553 van de Wateringen geeft reeds de volledige opgave van proost- en kapelanieland; we vinden dezelfde vermelding terug, met dezelfde percelen en dezelfde oppervlakte, in de Terrier van het Proossche, 4, nr 1549, folio 455 en 456, R.A.Brugge, en in de ommeloper van Snelleghem van 1681. Wij zullen deze laatste volgen. De artikels zijn de volgende:

Art. 834. - 110 roeden kapelanieland.

853. - 350 roeden proostland.

859. - 966 roeden proostland.

Het paleis:

860. - 75 roeden proostbos.

861. - 25 roeden proostbos.

862. - 100 roeden proostbos. kapelanieland.

863. - 200 roeden proostbos.

864. - 802 roeden proostland.

865. - 268 roeden proostland.

Jacob de Wilde beboerde in 1478 nagenoeg, naast nog veel andere in het ronde, al deze percelen. Hij woonde op het perceel 856. Daar stond er vroeger een hofstede die, volgens de ommeloper, in 1681 reeds vervallen was.

Ook in 1429 woonde dààr een Jacob de Wilde. Dit geslacht woonde reeds te Snelleghem in 1300 (Rentenregister Hospitaal Brugge: Moenin Wilden, Snelleghem, folio 161). Waarschijnlijk behoorde de abt van de abdij van Sint-Andries, Walter de Wilde, abt van 1308 tot 1328, tot deze familie.

De hofstede « de Wilde » werd reeds zeer vroeg uit het Oosthof genomen, en als afzonderlijke hofstede uitgebaat: dit vronhofland ging reeds zeer vroeg verloren.

34° Begin - 16° Beloop.

Zuidzuidwest- West- Noordwest en Noord van de kerk.

Dit begin was in 1478: 80 g. 2 l. 74 r. groot, en in 1681: 95 g. en 43 r. In 1683 waren Oost- en Westhof hier samen 39 g. en 58 r. groot. Oorspronkelijk was het vronohofland hier veel uitgestrekter. Het register van 1478 geeft ons, voor nummer 5 alleen, een oppervlakte die reeds groter is dan 39 gemeten.

Naast de kerk stond er in 1478 een hofstede en herberg (tot vóór enkele jaren het gemeentehuis), die gans uit het Oosthof getrokken werd. Ze had toen een oppervlakte van meer dan 48 gemeten. Ziehier trouwens een uittreksel uit het register van dit jaar.

- Nr. 1 *De Weduwe Jans van Meetkercke: 42 roeden.*
 Nr. 2 *De kinderen Jan Reyfins ande wests. ende ande noords. dran ende es de hofstede daer de costere woendt: 2 l. 10 r.*
 Nr. 3 *De Weduwe Jans van Meetkercke ande noords. dran: 2 l. 63 r.*
 Nr. 4 *De kercke van Snellegem int zelve stic: 4 l.*
 Nr. 5 *Jacob van Meetkercke ande noords. ende ande wests. dran, ende ant westhende vande kerckhove mette herberghe ende mette zuids. nefens den kerwech ende metter oosts. ande bueterstrate ende metten noordhende toten brugbeweghe: 48 g. 45 r.*
 Nr. 6 *Maertin posthooft int zelve parcheel besloten metten noordhende anden brugbewech an beeden zijden van eender dreve: 2 l. 60 r.*
 Nr. 7 *de kinderen Jan Reyfins ande noords. dran ende mette zuids. anden brugbewech: 4 g. 2 l. 64 r.*
 Nr. 8 *de kercke van Snellegem in t zelve stic up de lane: 150 r.*
 Nr. 9 *de kinderen Rycquaerds potschooft ande wests. dran: 8 l. 32 r.*
 Nr. 10 *Jacop de hoorne f. Jacops ande noords. dran ende mette noords ande brugbewech ende heet tcloetkin: 1 g. 12 r.*
 Nr. 11 *Jan Schaersin ten westhende ende ande zuids. dran streckende metten noordhende ande brugbewech ende mette westzijde ande Ysebaertstraete ten baenden poele: 6 g. 2 l. 29 r.*
 Nr. 12 *Loy Reynaert int zelve parcheel besloten ende metten noordhende anden brucheweg: 2 l. 10 r.*
 Nr. 13 *Jacop van Meetkercke ande zuids. dran ende metten wests. ande Ysebaertstrate: 10 l. (Dit perceel is een grensstuk: het Hofstuk).*
 Nr. 14 *Jan Schaersin ande oosts. dran: 2 g. 15 r.*
 Nr. 15 *De Weduwe Jans van Meetkercke ande zuids. dran ende metten westhende an Jacops van Meetkercke 10 lijnen vors.: 2 l. 95 r.*
 Nr. 16 *De kinderen Jan Reyfins ten oosthende dran ende ant oosthende van Jan Schaersins land: 2 l. 2 r.*
 Nr. 17 *De kercke van Snellegem ande oosts. dran. ende metten oosts. ande Weduwe van Meetkercke land: 150 r.*
 Nr. 18 *Jan Schaersin ten zuudhende dran ende ande wests. vande kinderen Jan Reyfins lande ende ande zuids. vande Weduwe van Meetkercke lande: 11 l. 50 r.*
 Nr. 19 *Amant f. francois ansaems ande zuids. ende ten westb. dran: 2 l. 38 r.*
 Nr. 20 *Rycquaert f. Jacops boudins ande zuids. dran: 50 r.*

Nr. 21 *Amand f. fransois ande zuuds. ende ten westhende dran ende metter westside ande Ysebaertstrate: 6 g. 2 l. 42 r.*

Nr. 22 *Mer Anhelmus adoorne ande zuuds. dran metter zuuds. anden kercwech metten westhende ande Ysebaertstraete ende metten oosthende ande muelne: 2 g. 15 r.*

Wij staan, bij het overzicht van de percelen, verbaasd over de grote oppervlakte van het perceel 5. Hier past dezelfde bemerking die wij reeds hebben gemaakt: De Weduwe van Meetkercke liet het Oosthof door anderen bewerken. Een groot deel van het vronhofland in dit Begin, werd geschonken aan de hofstede op de dorpsplaats.

Het vronhofland was hier oorspronkelijk veel uitgestrekter. Een enkel blik op de kaart moet ons daar onmiddellijk van overtuigen. Perceel 1-2-3 en 4 waren vronhofland: deze percelen palen aan het kerkhof. Perceel 2 is de kosterie. Het paalt aan het kerkhof, zoals perceel 1 en 3. Perceel 4 ligt in een meerder perceel, waarvan de andere helft nog vronhofland was. Perceel 6 lag in het zelfde perceel als de hofstede zelf. Perceel 7 werd gebruikt door de koster en lag in een meerder perceel, waarvan de andere helft aan de kerk van Snellegem toebehoorde. Het kerkland droeg de naam « *de coutere* », daar het uit de kouter L (vronhofland) genomen was. Perceel 13 is een grensstuk en zonder twijfel oud vronhofland. In 1553 heet dit perceel: het hofstuk; de naam zelf verwijst ons naar het voornaamste hof van Snellegem: het Oosthof. In 1683 maakte het hofstuk nog deel uit van het Oosthof. Het was in 1553 tien lijnen en 24 roeden groot. In de ommeloper van 1681, artikel 883, heet het: *een stick genaemt thofstick ... 10 lijnen 24 roeden*. Het lag langs de Ysebaertstraat. Het volgende artikel, nr. 884, aan de oostzijde van het Hofstuk, op de kouter, was in 1681 nog leen. Dit lag dus vroeger ook in het Oosthof. Wij vinden het terug in perceel 14. Het perceel 15 behoorde toe aan de Weduwe van Meetkercke. De percelen 16 (oud kosterland), en 17 (oud kerkeland), komen ook van deze ridders. De volgende percelen: 18- 19- 20 en 21 lagen tussen het Hofstuk en de Oostkouter en komen dus ook uit het Oosthof.

Het laatste perceel, in de hoek van de Ysebaertstraat en de Eernegemstraat, is artikel 875 van de ommeloper van 1681. Het is daar nog immer 2 g. en 15 r. groot, zoals in 1478. Het lag naast de kasteelmolen, die zonder twijfel in de réserve lag. In 1681 is het nog leen. Het komt bijgevolg uit het Oosthof. Ons besluit: gans dit Begin was vronhofland. Dit lag tussen de Ysebaertstraat, de oude bruggeweg (nu boterstraat), de boterstraat (nu kerkstraat), en de kerkweg (nu Eernegemstraat).

35° Begin - 17° Beloop.
Noordoost en oost van de kerk.

In 1478 was dit Begin 126 g. en 39 r. groot - in 1681 was dit. 127 g. en 64 r. Slechts twee percelen: O en P staan op de kaart van 1683 als land van het oosthof bekend. Het spreekt vanzelf dat hier veel vronhofland verloren ging. De réserve bestond hier uit de volgende percelen:

- Nr. 11 *De Weduwe Jans van Meetkerke ... metten westhende ande wech: 2 g. 40 r.*
- Nr. 15 *De kercke van Snellegem ... metten westhende ande wech: 5 l. 84 r.*
- Nr. 16 *De Weduwe Jan van Meetkerke ande zuuds. dran ende mette westhende an den bueterwech: 2 l. 60 r.*
- Nr. 17 *De kercke van Snellegem ande zuuds. dran ende mette westhende ande bueterwech ende heet de Vallync: 1 g.*
- Nr. 18 *De Weduwe Jans van Meetkercke int zelve stic: 1 l. 78 r.*
- Nr. 19 *Jacop van Meetkercke ande zuuds. dran: 5 l. 12 r.*
- Nr. 21 *De Weduwe Jans van Meetkercke ... 3 g. 70 r.*
- Nr. 42 *De prochipape van Snellegem ... 1 g. 32 r.*
- Nr. 43 *De Weduwe en kinderen Pieter Zanghers ande westside dran ende metten zuudhende ande brugbewech voors. 5 l. 36 r.*
- Nr. 44 *Jan f. pleunis Robaerts ten noordhende dran ende es t grote dal ende tcleene dal: 3 g. 4 r.*
- Nr. 45 *De Weduwe en kinderen Pieter Zanghers ande wests. dran ende metten noordh. anden bueterwech: 10 l. 80 r.*
- Nr. 46 *De Weduwe Jans van Meetkercke int zelve stic: 2 l.*
- Nr. 47 *De Weduwe en kinderen Pieter Zanghers ande wests. dran ende metten wests. ande bueterwech: 2 g. 75 r.*
- Nr. 48 *De kinderen Jan Reyfins ande zuuds. dran ende metten wests. anden bueterwech: 5 l. 18 r.*
- Nr. 49 *De kercke van Snellegem ten westhende dran ende metten westside ant kerkhof: 1 l. 58 r.*
- Nr. 50 *Jacop van Meetkercke ande zuuds. dran in den houc ande plaetse ende also oostwaert lancx den brugbeweghe ande noordside ende metten noordh. ande Weduwe en kinderen pieter Zanghers lande: 8 g. 1 l. 75 r.*
- Al deze percelen waren vroonhofland.

Nr. 11 vraagt geen uitleg: het behoorde toe aan de ridders van het Oosthof. Nrs. 15 en 16 hebben vroeger één perceel uitgemaakt: Nr. 15 heette de *Stallync*, en Nr. 16, de *kleine Stallync*. Dit laatste stuk land behoorde in 1478 nog toe aan het Oosthof. Het werd aan de kerk Snellegem geschonken door Pieter van Meetkerke, gestorven in 1504. De percelen 17 en 18 vormden ook vroeger één perceel: in 1478 behoorde een van beide nog toe aan de Weduwe van Meetkerke. De percelen 19 en 21 vragen geen uitleg. Het perceel 42 was een grensstuk. Het was pastorieland.

De Pastoriestukken

In de ommeloper van 1681 wordt het perceel 42 beschreven als volgt: Art. 958: *De pastorije van Sneleghem ... een strynccken mette suytsijde ende oosthede aende bruggbewegh: 1 l. 50 r.* Art. 959: *De selve ten westhede daeran ... metten suythede aende voors. bruggbewegh: 1 l. 82 r.*

De twee artikels zijn samen 1 g. 32 r. groot, zoals in 1478. Ze droegen de naam van: pastoriestukken. In 1741 oordeelt de pastoor Jacobus Stalpaert, dat de hof van de pastorie niet groot genoeg was. De « *pries-*

tragie » bevatte toen, zoals eeuwen vroeger, 150 roeden. Hij verwisselde de twee stukken pastorieland tegen evenveel land uit het Oosthof. Bij deze gelegenheid werd de laenebeek verlegd tot achter het nieuw bijgekomen land van de pastorie. Nu was de Priesteragie 1 g. 82 r. groot. Deze grondverwisseling werd aangeduid op de kaart van 1683-1780 met de bemerking: « *grond gecedeert aan de pastorijs bij vermangeling van twee stukckens hier nevens geteekent Q, alle sedert t formeren 't orig. deser* ».

Het perceel 42 werd zonder twijfel geschonken door een ridder van het Oosthof aan de kerk, in casu, aan de pastoor van de kerk. Het was daarenboven het verste perceel van het Oosthof in dit Begin, in oostelijke richting.

Perceel 44: Wijnendaele

Dit perceel lag oost van de kerk en aan de périferie van het vronhofland. Weinen, wijnen, zijn meersen die regelmatig onder water komen. Die wijnen lagen dan ook altijd in een dal: het groot en het klein dal, zoals men hier schrijft. De landweg die er naartoe leidde heette « *ten windaele gaete* » (zie ommeloper 1681 artikel 929 en reg. Wat. 1553, 35° Begin: te Wijndegaeete). Het simplex « *dal* » vinden wij reeds in 1255 (R.A.Br. - Cart. A 98, Sint-Salvator, F. 206, verso.). Verder dan deze meersen zal het vronhofland in oostelijke richting zich niet hebben uitgestrekt.

De percelen 45 en 46 vormden in 1681 slechts één artikel: het werd genaamd: de ossenakker.

Nummer 49 was de kapelanijs, en was eigendam van de kerk. Hier stond waarschijnlijk de mansio infra atrium, het huis binnen het kerkplein, waar Jacob de Coster woonde, en dat belast werd door de stichting van de ridder Gerardus van Roden. De kapelanijs was in 1478 niet bezet; in 1494 was zij bewoond door de pastoor, die er zijn intrek had genomen, omdat de pastorij in 1489 werd vernield. Nummer 50 ligt in de percelen O en P.

De totale oppervlakte van het vronhofland bedraagt in dit Begin: 34 g. 2 l. 22 r.

36° Begin - 18° Beloop Oost Noordoost en Zuidoost van de kerk

In 1478 was dit Begin 93 g. 97 r. groot, en in 1681 bedroeg de oppervlakte 96 g. 2 l. 66 r.

« *Dit beghint te Snellegbem int dorp ande zuuds. vanden brucghe weghe ende ande oosts. vande plaetse.* »

Nr. 1 *De prochiepape van Snellegbem ende es de priesterage daer hij woendt: 150 r.*

Nr. 2 *Jacop van Meetkercke ande zuuds. ende ande oostsijde dran ende es zijn hof metten lande al teen tander streckende metten zuudbende ande oostmoerwech ende metten noordbende anden brucghewegh: 15 g. 2 l. 75 r.*

- Nr. 3 Jan f. Jans Stevens *ande oostsijde dran ende es zijn hofstede metten lande daer hij woent ten oostmoere: 7 g. 70 r.*
- Nr. 5 Pieter f. Pieter Schelwaerts *ant noordh. dran ende an de oostsijde van Jan f. Jans Stevens lande: 5 l. 32 r.*
- Nr. 6 De kercke van Snelleghem *ande oosts. dran ende ooc ant noorth. ende metten noordh. ande brugheweck: 2 l. 50 r.*
- Nr. 7 Jan f. Jans Stevens *ande oosts. dran ende metten noordh. ande brugheweck: 2 l. 75 r.*
- Nr. 8 Jan f. Jans Stevens (id. als nr. 7), 4 l. 60 r.
- Nr. 9 De joncste kinderen van Willem f. pleunis Robaerts *ande oosts. dran metter noords. lancx den brugheweche ende es de hofstede metten lande also oostwaert toten velde: 11 g. 1 l. 50 r.*
- Nr. 10 Pieter f. Pieters sceelwaerts *ande zuuds. dran ende es de hofstede daer hij woent metten lande toten velde: 29 g. 2 l. 4 r.*
- Nr. 11 Pieter f. pieters sceelwen *int zelve parcheel besloten: 2 l. 25 r.*

De volgende percelen liggen over de Oostmoere en waren bijgevolg geen vronhofland. Het is te vermoeden dat de percelen 9- 10 en 11 samen vroeger een der 8 *mansi* vormden die in 941 aan de Sint-Pieters abdij te Gent geschonken werden.

De grenzen van de réserve zijn hier langs drie zijden zeer duidelijk: in het westen, de dorpsplaats, - in het noorden, de Bruggeweg, - in het zuiden, de Oostmoerstraat. Er kan slechts betwisting ontstaan nopens de grenslijn langs de oostkant. Daar vinden wij echter een natuurlijke grens:

De Oostmoere

Deze moere lag oost van de kerk en oost van het Oosthof. Vroeger was ze zeer uitgestrekt: in 1532 (in het *obituarium*), draagt ze nog de naam van de grote Ydemoere (folio 8: *beset up anderhalf gemet lant ende heet den grooten Ydemoer ligghende zuytoost van der kercke.*) Een deel van deze moere werd later drooggetrokken en kreeg de naam van « de Oostmeersch » - R.A.Br., reg. 408, Wat. Blank. anno 1478 - *metten zuudhede ande Oostmeersch.* - Ze werd ook genemd: *de gemeene weide te Oostmoere.* R.A.Br., reg. 413, Wat. Blank., anno 1513, folio 53: *streckende aen de gemeene weide te Oostmoere* ». De Oostmoere werd afgesloten door een lange barm.

Het artikel 1023 van de ommeloper van 1681 vermeldt nog « *geheel de barm ande westzijde* » en het lag « *mette noorthende aende ghemeene weede* ». De Oostmoere lag aan de zuidoostgrens van dit Begin en ook van het Vronhofland. Dit had hier in dit Begin een oppervlakte van 39 g. 2 l. 28 .

37° Begin - 19° Beloop Zuidoost van de kerk

Dit Begin had in 1478 een oppervlakte van 109 g. en 83 r. en in 1681 : 111 g. 2 l. 85 r. Slechts twee percelen waren in dit Begin nog vronhofland in 1478: het « *Cromstick* » en de « *Casteelstuxckins* ». Dit

Begin lag tussen de Oostmoerstraat en de Hageweg. Het Kromstuk is het eerste perceel van de réserve in de Hageweg, en de Kasteelstukken het verste. Dit was, in de Hageweg, bijgevolg in het zuiden, een grenstuk.

De Kasteelstukken

Dit perceel, een paalstuk, is nummer 52 van de ommeloper van 1478: *De Weduwe Jans van Meetkercke metten westhende H. boudins spoets capelrije land: 4 l. 4 r.* — In de ommeloper van 1681 wordt dit perceel, artikel 1067, beschreven als volgt: *Mijnheer le Gillon ... drye stryngben ... ende is leen van 't Oosthof: 4 lijnen 4 roeden.* Dezelfde 404 roeden staan bekend op de kaart van 1683 onder de naam van «*de Casteelstuxkins: 1 g. 1 l. 04 r.* — bijgevolg altijd dezelfde oppervlakte. Tussen dit perceel en de Hageweg, lag er een tuk land, dat kapelanieland was, nummer 53 van de ommeloper van 1478: *Heer boudin Spoets capelrije land ten westh. dran ende metten wests. anden Hagheweck: 5 l. 25 r.* Dit perceel zal vroeger één perceel met de Kasteelstukken hebben uitgemaakt. Het werd zeer vroeg weggeschonken. In de beschrijving van het Oosthof in 1435 schrijft men: *capelrie landt dat wilen bezat ber Niclais Widoucke.*

Al de percelen die lagen tussen de kasteelstukken en het kromstuk waren vronhofland: dit zijn de percelen 53 tot en met 63.

Het Kromstuk

Dit perceel lag aan de hoek van de Hageweg en de Oostmoerstraat. In 1435 was dit nog vronhofland; het was toen 2 g. en 50 r. groot. Oorspronkelijk was het echter veel groter. Nummer 3 van de beschrijving van 1435 was een overblijfsel van een veel groter perceel, dat wij kunnen terugvinden in de ommeloper van 1478:

Nr. 64 *Jacop van Meetkercke ande westzijde dran metten noordside ande oostermoerwech mette westhende anden hagheweck: 5 g. 1 l. 60 r.*

Nr. 65 *Die van Sint-Andries int zelve stic besloten ende metten noordside anden oostmoerwech: 150 r.*

Het kromstuk was dus oorspronkelijk 6 gemeten en 10 roeden groot.

De percelen 52 tot en met 63 waren samen 19 g. groot.

De nummers 52 en 53 zijn reeds gekend. De volgende zijn:

Nr. 54 *De Weduwe en kinderen Pieter Zanghers ten noordh. ende ooc ande oostzijde dran ende ande noords. ende ant oosthende ande Weduwe Jans van Meetkercke landt: 11 l. 60 r.*

Nr. 55 *De Weduwe en kinderen Jacop Zanghers ande noords. dran ende metten westh. ande Hagheweck: 2 l. 6 r.*

Nr. 56 *De Weduwe en kinderen Pieter Zanghers int zelve stic: 2 l. 6 r.*

Nr. 57 *Die van Sint-Andries ande noords. dran ende metten westh. anden Hagheweck: 75 r.*

Nr. 58 *De Weduwe Jans van Meetkercke ande noords. dran ende metten westh. anden Hagheweck: 10 l. 25 r.*

Nr. 59 *Jan f. luucx van Cotheem ande oosts. dran ende es een gheer: 1 g. 65 r.*

- Nr. 60 *De weduwe Jans van Meetkercke ande oosts. dran: 5 l. 84 r.*
 Nr. 61 *Jan f. luucx van Cotheem ande noords.: 10 l. 53 r.*
 Nr. 62 *De Weduwe en kinderen Pieter Zanghers ... ande oostz. of: 22 r.*
 Nr. 63 *Die van Sint-Andries int zelve stic besloten: 75 r.*
 Nu moeten wij nog de percelen vronhofland opzoeken die rechts van de oostmoerstraat lagen. Deze percelen lagen langs de oostmoerstraat, tussen de Zuidstraat in het oosten (bij de Oostmoere), ende Hageweg in het Westen. Wij beginnen aan de Zuidstraat:
 Nr. 12 *Die van Sint-Andries ... metten noordside anden oost-moerwech: 2 l. 30 r.*
 Nr. 13 *Pieter f. Pieter Scheelwas ande westside dran ende metten noordb. anden oostmoerwech: 1 g. 80 r.*
 Nr. 14 *De Weduwe en t kind Adriaen Hoosschaerds int zelve stic: 1 g. 80 r.*
 Nr. 15 *Jan f. luucx van Cotheem ande wests. dran metten wests. an Jacops van Meetkercke land ende metten noordbende anden oostmoerwech: 10 l. 72 r.*
 Nr. 16 *Die van Sint-Andries int zelve parcheel besloten: 75 r.*

Dit laatste perceel (nummer 15 en nummer 16) paalde reeds aan het Kromstuk. Er blijven nog enkele percelen op te sporen, die noch aan de Hageweg, noch aan de Oostmoerweg paalden. Deze waren niet talrijk, want weldra begon aldaar het veld. Dit werd later bebost, en men vindt er de overblijfsels van terug in de percelen in de ommelopers vermeld: de Inghelschen busch (in 1553) en het « Montfaut busch », (in 1494).

In dit Begin lagen er rond de 40 gemeten vronhofland.

BIJVOEGSEL III

Het Oosthof en Houtave

Het Westhof (in casu het Oosthof), kon aanspraak maken op 315 ponden kaas, bezet op gronden van erve, gelegen te Houtave.

De heren van het Oosthof (de heren van Snellegem), waren van oudsher terzelvertijd heren van Houtave. Ze waren in het bezit van het patronaatsrecht van Houtave. Ze hielden de tienden en het personaatsrecht van Houtave in leen van Sibille van Wavrin, zoals blijkt uit de oorkonde nr 7375 bl., bewaard in het rijksarchief te Brugge: *Ego Sybilia domina de Waverin et de Lillers notum facio ... quod Radulphus dilectus et fidelis meus dominus de roden quasdam partes decime de Houtawa tum ipse tum quidam alii qui de predicta decima ab eodem feodati fuerant, ecclesie beati Andree juxta brugis legitime vendiderunt et assignaverunt. Insuper de Houtawa et de Novo Templo personatus cum pertinentiis suis ... in perpetuam elemosinam predictus R. ecclesie prenominate contulit perpetue possidendos. Ut autem predictae venditiones, assignationes, sive donationes ... salve sint ... ratas habeo et approbo. — Datum apud Insulam.*

Sibille was gehuwd met Robrecht van Waverin en was de dochter van Pieter, broeder van Filips van de Elzas, die hem met de heerlijkheid Lillers begiftigde. Sibille van Waverin hield zelf de kerken Houtave en Nieuwmunster in leen van de gravin van Vlaanderen. De volgende oorkonde is daar een bewijs voor: *Nos R. Tornacensis ecclesie et Flandrensis archidiaconus et R. ecclesie beati Donatiani in Brugis decanus, notum facimus, quod litteras Sibillie de Waverin et domine de Lileriis inspeximus sub hac forma: Illustri domine Johanne, Flandrie et Hannonie comitisse, Sybilia de Waverin, domina de Lileriis, ejus cosanguinea, salutem et bene valere. Rogamus dilectionem vestram ... quatenus donationem personatum de Houtawa et de Novo Templo, quam dilectus et fidelis R. de Rodes ecclesie beati Andree juxta Brugis in elemosinam concessit, necnon venditiones partium decime de Houtawa quam predictus R. tum ipse tum alii ejusdem homines, qui de eisdem partibus decime ab ipso feodati fuerant, cum predicta ecclesia fecerunt, sicuti nos confirmavimus, ita et vos confirmare digneris. (R.A.Br., nr. 7103 bl.,) Datum Insulis feria secunda post Reminiscere. Anno 1220. — De gravin Johanna bevestigde deze gift van Radulphus van Roden: *Datum apud Ypra anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo mense Martio — R.A. Br., oork. 7377 bl.**

Radulphus van Roden had de kerk van Houtave en deze van Nieuwmunster geërfd van zijn vader Gerardus. De heren van Roden waren reeds sedert lang in het bezit van deze kerken. Radulphus van Roden vroeg immers de goedkeuring van de schenking van het personaatsrecht van Houtave en van Nieuwmunster aan de bisschop van Doornik en schrijft hem: *Paternitati vestre significamus quod ... personatus de Houtawa et de Novo Templo quos antecessores nostri et nos hereditario jure possedimus...* (R.A.Br., Cart., Sint-Andries, anno 1624, folio 83 r.,).

Radulphus schrijft: « *Wij en onze voorzaten hebben het personaatsrecht van Houtave en van Nieuwmunster door erfrecht verkregen* ». Onze voorzaten, dit is zoveel als de heren van Snellegem. De vader van Radulphus, Gerardus van Roden, had immers zijn woning te Snellegem. Een oorkonde van 15 november 1215 begint met de woorden: *Ego Gerardus, miles, dominus de Roden*, en eindigt als volgt: *Actum publice apud Sneldeghem in domo mea*. (R.A.Br., oork. nr. 7360 bl.).

Radulphus zelf hield de helft van de tienden van Snellegem rechtstreeks in leen van de graaf van Vlaanderen (R.A.Br., oork. 7007 bl.): *cum dimidietatem decime de Snellenghem a comite flandrensi tenebam in feodum...*). Hij was de oudste zoon van Gerardus I en de tienden van Snellegem had hij van zijn vader verkregen. De voorzaten waarvan hierboven spraak zijn dus wel de heren van Snellegem. Hoe zijn die voorzaten in het bezit gekomen van de kerk Houtave?

Othelbold schreef aan de gravin Otgiva: *Sed et proavus nostri senioris Arnulfus maximas inde abstrahens partes, satellitibus suis, secundum quod erat unicuique eorum contiguum, distribuit. Hoc est... Item, Holtauua cum ecclesia*. (L. Voet, *De brief van abt Othelbold aan gravin Otgiva*, Brussel, 1949, blz., 234 en 236). Arnulfus heeft dus, zo schreef Othelbold, de villa Houtave onttrokken aan de abdij Sint-Baafs te Gent, en dit domein geschonken aan een van de naastbij wonende vazalen.

Houtave paalt aan Snellegem, dat een grafelijk domein was. Dààr woonde dus een van de satellites van de graaf, die naastbij een geïsurpeerd domein zijn verblijf had. De heren van Snellegem waren van oudsher de heren van Houtave. Het is te vermoeden dat zij dat laatste domein van de graaf hebben verkregen, en dan wel, zoals Othelbold beweert, van graaf Arnulfus. Het heeft hier geen belang of het Arnulfus dan wel Boudewijn II is die villa Houtave geïsurpeerd heeft.

Kan Houtave een integrerend bestanddeel hebben uitgemaakt van het negendeuws domein van de abdij?

Houtave ligt in het Oudland, het oudste gedeelte van de Polderstreek. Het oudland werd rond de 8^e eeuw in gebruik genomen en sindsdien onafgebroken bewoond (Dr. Ir. F. Moormann en Ing. Ameryckx, *Het verband tussen bodem en bewoning in de polderstreek*, Biekerf, 1954 blz. 202). Het is dus zeer goed mogelijk dat de villa Houtave reeds vóór de invallen van de Noormannen een bezitting was van Ganda, en dat de abdij er reeds een kerk had gesticht. Dit wordt bijna een zekerheid als wij bedenken dat de heilige Bavo van overouds de patroon was van Houtave (zie het obituarium van Houtave uit de eerste helft van de 16e eeuw in het kerkarchief aldaar en een afschrift ervan in het Rijksarchief te Brugge, Kerkelijk archief, 130/3690).

Houtave en Nieuwmunster maakten vroeger één domein uit. In de oude oorkonden vormen zij één geheel. Sybilla van Wavrin hield het personaat van beide kerken in leen van de gravin, en de heren van het Oosthof waren de patroni van Houtave en van Nieuwmunster. Het personaat van de twee kerken ging over naar de abdij van Sint-Andries.

Het domein Houtave heeft zich geleidelijk in noordelijke richting uitgebreid. Het terugtrekken van het water maakte aldaar een aanwinst van

gronden mogelijk. Toen de afstand tussen dit nieuw gewonnen gebied en de kerk Houtave te groot werd, drong de noodzakelijkheid zich op aldaar een nieuwe kerk, *Novum Templum*, een Nieuwmunster te bouwen. De heren van het Oosthof, die de patroni waren van Houtave, werden het vanzelfsprekend ook van Nieuwmunster. Het feit dat de heren van het Oosthof, Radulfus van Roden en zijn voorzaten, in het bezit waren van het personaat van Nieuwmunster is er een bewijs voor dat de Heren van het Oosthof in het bezit waren van Houtave vóór de splitsing.

Houtave zou in de lijst van de geüsurpeerde goederen zijn opgenomen geweest (aldus L. Voet, *a.w.*) daar het dicht bij Veltem lag en Othelbold daardoor van het bestaan van Houtave op de hoogte was. Veltem ligt echter op 15 Km. van Houtave, in de zandstreek, en Houtave lag in de polderstreek en tussen beide domeinen lag de stad Brugge. Houtave lag dus niet dicht bij Veltem, en in een straal van 15 Km. lagen er wel meer domeinen die dichter van Veltem lagen dan Houtave. Waarom heeft Othelbold Houtave opgenomen in de usurpatielijst en niet een domein dat veel nader van Veltem lag? Het antwoord is niet ver te zoeken: omdat het aan de abdij had toebehoord. L. Voet citeert een hele reeks domeinen « waar het Gentse klooster mogelijks nooit iets heeft bezeten, doch met welker bestaan Othelbold was bekend, en die daarom op de usurpatielijst voorkomen » (*a.w.*, blz. 178). Hij rangschikt Houtave onder deze domeinen, en stelt zich verder de vraag: « Zijn er daaronder werkelijk geen domeinen die eens aan Ganda hebben toebehoord, en die door Arnulf 1 werden achtergehouden, of door een andere vorst of heer bemachtigd? Het is mogelijk doch niet te bewijzen, is al wat wij kunnen antwoorden ». — Wellicht hebben wij, voor wat Houtave betreft, het antwoord kunnen geven.

Nu stelt zich de vraag: Hoe wist Othelbold dat de villa Houtave vroeger aan Ganda had toebehoord? Steunde hij op traditie van zijn abdij, of heeft er een oud inventaris van de domeinen van de Sint-Baafsabdij bestaan?

BIJVOEGSEL IV

Twee oude schaaпdriften van het Oosthof op Steene?

De abdij Sint-Vaast te Atrecht was in de twaalfde eeuw in het bezit van een schaaпdrift langs de Vlaamse kust. In 1148 moest de gravin Sibilla tussenkomen in een geschil dat gerezen was tussen de abdij Sint-Vaast en de ridder Walter van Koekelare. Deze ridder werd verplicht het altaar van Zerkegem, de schaaпdrift op Testerep, en het voogdijschap over de lijfeigenen van de abdij Sint-Vaast, die hij geïsurpeerd had, terug te schenken aan de abdij¹. Na zijn dood maakten de beide zonen, Walter en Rodolf van Koekelare, moeilijkheden over diezelfde zaak. Ook zij werden verplicht de gezegde goederen aan de abdij Sint-Vaast af te staan.

In 1164 verschijnt de bul van Paus Alexander III, waarbij aan de abdij Sint-Vaast de pauselijke bescherming wordt toegekend en haar bezittingen bekrachtigd worden (Sens, 1164 November, 14). De laatste en beste uitgave van de bul is deze van J. Ramackers: *Papsturkunden in Frankreich*, 3. Artois, Göttingen, 1940, blz. 116-119. J. Ramackers heeft echter de fout begaan berberia met een hoofdletter te drukken alsof het een plaatsnaam was. Dit was het echter niet, doch wel een schaaпdrift op Testerep. Wellicht is het omdat Serchinghem op dit ogenblik aan Sint-Vaast onttrokken was geworden (het altaar), dat het niet vermeld staat in de bul van Paus Innocentius II van 2 Juni 1135², die gedeeltelijk tot « Vorurkunde » gediend heeft voor de bul van Alexander III.

Walter en Rodolf van Koekelare gaven echter de strijd niet op, en bleven aanspraak maken op de vroeger geïsurpeerde goederen van de abdij Sint-Vaast. Ze beweerden dat de terugschenking die ze vroeger aan de abdij hadden gedaan ongeldig was, omdat ze toen nog niet de vereiste ouderdom hadden om afstand van hun goederen te doen. In 1168 moest de graaf Filip van de Elzas tussenkomen.

(1) *Inventaire sommaire des Archives Départementales antérieures à 1790, série H, fonds de l'abbaye de St.-Vaast, 1902.* — Vol. 3, p. 158: Lettres de sentence contenant la reddition par Gautier de Coclens, à l'abbaye, de l'autel de Zerkeghem et la bergerie de Testereph et l'avouerie des serfs de Saint-Vaast qu'il tenait d'elle à cens, en présence du comte Thierry et de Sibylle, sa femme: témoins: Milon, évêque de Thérouanne, Sohier, abbé de Saint-Pierre de Gand, Lucas, archidiacre d'Arras, Roger, prévôt de Bruges et Gauthier son clerc, Ratso de Gavera, Henri de Bourbonnour, Gozuin de Odinghem, Gauthier de Terremonde, Baudouin et Guillaume de Commines, Gautier de Fromselles, Alard de Spineto, et Roger de Wavrin.

De « Inventaire » werd in 1902 opgemaakt in drie delen in folio en berust in de bibliotheek te Arras.

Zie: Regestes des évêques de Thérouanne, T. 1, p. 137, St. Omer, 1904: Milon 1, évêque de Thérouanne, intervient à l'acte par lequel la comtesse Sibille déclare que Gautier de Coclere a rendu l'autel de Zerkeghem, la bergerie de Testereph et l'avouerie des serfs qu'il tenait à cens de l'abbaye. 1148. — Met verzending naar A. GUESNON, *Cart. de St-Vaast d'Arras*, p. 34 en naar Bull. hist. et philolog., 1896, p. 273.

(2) VAN DRIVAL, *Cartulaire de St-Vaast par Guiman*, 1875, p. 75.

Zerkegem met de schaaпdrift en het voorgiјschap werd, gezien de uitspraak van de gravin in 1148, door de abt van Sint-Vaast in de lijst opgenomen die hij aan Paus Alexander III voorlegde en die diende tot het opstellen van de bul van 1164. De opname in de bul zal wel een der argumenten geweest zijn die Filips van de Elzas gebruikt heeft om de heren van Koekelare er van te overtuigen dat ze het altare van Zerkegem en de berberia moesten teruggeven aan de abdiј³.

In 1169 moest Walter, Bisschop van Doornik, tussenkomen en de clericus Rodolf van Koekelare, die nog voortdurend beweerde recht te hebben op de gezegde goederen, verplichten, er afstand van te doen⁴. In de loop van hetzelfde jaar gaf Rodolf van Koekelare daar gevolg aan.

(3) Prof. F. Ganshof was zo vriendelijk mij die inlichtingen te bezorgen.

(4) De tekst van de oorkonden uit 1168 en 1169 luidt als volgt:

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Ego philippus, Dei gratia Flandriae comes, omnibus quos praesentem paginam legere vel audire contigerit salutem. Ad hoc nos per maxime in mundi honore a Deo sublimatus esse credimus, ut ea quae ad pacem et utilitatem sanctae ecclesiae pertinent fovere et tueri debeamus omnibus igitur tam futuris quam presentibus notum sit quod domino patre meo piaе recordationis comite Theodorico in Jerusalem militiam christi solemniter exercente, cum mater mea Sibilla comitissa Flandriae principatum strenue gubernaret, res hujusmodi in Flandriae curia evenit: Galterus de Coclers altare de Serchinghehem et berberiam de Testerech et advocacionem servorum Sancti Vedasti de eadem ecclesia censualiter se debere tenere dicebat; quo obviente, cum filii ejus Galterus et Rodulphus in procuracionem Rogeri praepositi Brugensis devenissent, consilio ejusdem Rodulphus Rogeri et omnium amicorum suorum, pro anima patris sui et antecessorum suorum, eadem ex integro nulla interposita conditione Sancto Vedasto reddiderunt, et praesente matre mea in plena curia Flandriae consilio et judicio baronum penitus abdicaverunt. Cujus actionis tenorem praedicta comitissa scribi sigulariquae (sic) in ecclesia seti. Vedasti conservari instituit. Comite Theodorico, comitissa Sibilla, abbate Guerrico. Anno incarnati Verbi M^oC^oX^oLVIII^o.

Succedente vero tempore, jam patre meo et matre mea viam universae carnis ingressis, cum rerum summa mihi relicta esset, praedicti fratres me adversus abbatem et ecclesiam Sancti Vedasti adierunt, hereditatem suam sibi surreptam esse causantes, addicionem (sic) quam fecerant non sponte sua sed alieno instinctu, non legitime, quia infra aetatem erant, se fecisse protestantes. Cumque super hoc ecclesiam vexare cepissent, res in curia nostra diligentius ventilata est nosque inquisiti et inventa veritate idem fratres Galterus et Rodulphus nostro nostrorumque consilio, et bona sua voluntate eandem possessionem me praesente secundo abdicaverunt (sic), et ecclesiam libere in aeternum clamaverunt. Nihil que se in ea habere, debere ore proprio publice confitentes nullam super hoc vexacionem vel per se vel per suos de cetero ecclesiae futurum, data fide et juramento exhibitio sponderunt sic quoque praedicta possessio eisdem fratribus eorumque haeredibus judicio baronum et totius curiae sententia adjudicata est et ecclesiae adjudicata. Hujus rei ego Philippus comes et barones qui subscripti sunt testes sumus et hanc actionem scribi et sigilli nostri autoritate muniri mandamus. Nomina testium Hugo abbas Sancti Amandi, Robertus praepositus Sancti Audomari, Desiderius praepositus de Insula, Hugo castellanus de Insula, Alardus praepositus et Richerus frater ejus de Insula, Rogerus de Landasti, Hellinus dapifer, Gualterus de Arebato, Henricus de Morselsa, Galterus de Locrez, Anselmus de Rollengien, Anselmus de Ardonprei, Chrystophorus de Warluis. Actum anno Incarnati Verbi M^oC^oLXVIII.

Bibliothèque d'Arras, Manuscript Lorient, folio 109 verso - 110 recto.

In nomine Patris et filii et Spiritus Santi. Amen. Ego Galterus, Dei gratia Tornacensis episcopus in perpetuum. Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris quod Radulphus clericus de Coclers ecclesiam Sancti Vedasti Atrebatensis monas-

Het recht van de abdij, voor wat de schaaftdrift van Testerep aangaat, kan dus niet in twijfel worden getrokken.

Er is dan ook nog de bul van Paus Benedictus VIII uit 1024. De echtheid ervan wordt betwist. Dit neemt niet weg dat er rekening mede dient te worden gehouden. De gegevens die er in voorkomen kunnen een getrouwe weergave zijn van de werkelijkheid. De nauwkeurige beschrijving van de uitgestrektheid van de *bercaria*: een schaaftdrift en een halve schaaftdrift, die er in voorkomt, steunt op oudere stukken. Volgens de bul bezat de abdij Sint-Vaast in Testerep: unam barbariam et unam dimidiam, $1\frac{1}{2}$ schaaftdrift. Een van de twee schaaftdriften werd dus, op het ogenblik van de schenking, in twee helften verdeeld.

De ene helft werd aan de abdij Sint-Vaast geschonken, en de andere helft behield de schenker voor zich zelf⁵. Indien wij de eigenaar van die laatste helft in de middeleeuwen kunnen terugvinden, dan kunnen wij met een zekere waarschijnlijkheid bepalen wie op het ogenblik van de schenking in het bezit was van de twee schaaftdriften.

Vooraf moeten wij de juiste ligging van de $1\frac{1}{2}$ *bercaria* en van de overblijvende $\frac{1}{2}$ *bercaria* vastleggen.

De $1\frac{1}{2}$ *bercaria* lag op Testerep (Testerreep). Dit was een eiland, dat als een lange streep, als een lange strook grond, langsheen de Vlaamse kust lag. Aan het ene uiteinde ervan, aan de noordoosthoek, is de stad Oostende ontstaan, en aan het andere uiteinde, aan de zuidwesthoek, het dorp Westende. De $1\frac{1}{2}$ *bercaria* lag op dit eiland, op het grondgebied waar later de parochie Sinte-Kathelijne zou gesticht worden. Die parochie is ontstaan ten noordwesten van de gemeente Steene⁶.

De $\frac{1}{2}$ *bercaria* lag op dezelfde plaats, op Testerep, op Steene, en ten noordwesten van Steene. In de « Staet ende Inventaris van 1661 »

terii in causam trahabat pro altari de Serchingebem et Berberia de Testereph et advocacione hominum Sancti Vedasti quae omnia haereditario censu se possidere affirmabat, quod tamen praefatae ecclesiae abbas totusque conventus uno ore contradicebat. Cumque haec controversia inter eos diu ventilata esset, necdum iudicii libramine discuti potuisset, mediantibus Desiderio archidiacono, Roberto fratre ejus preposito de Herlebech necnon venerabili abbate de Monte Sancti Eligii Eustachio, praefatus Radulfus pro remedio animae patris sui et matris suae et omnium praedecessorum suorum ut etiam potius animae quam corpori consuleret omnia supradicta pro quibus abbatem Sancti Vedasti in causam trahabat, in praesentia nostra et eorum quorum nomina praenotata sunt praefatae ecclesiae libere et absolute legavit. Ne autem vel ipse vel alius donum istud deinceps reclamet, autoritate Sigilli nostri illud minimus. Signum Galteri Tornacensis episcopi et aliorum. Actum Tornaci anno incarnationis verbi M^oC^oLXVIII. Ego Lebertus cancellarius legi et subtersignavi. Item carta Evrardi Tornacensis episcopi: de eodem.

Bibliothèque d'Arras, Manuscript Loriguet, folio 129 verso.

Beide afschriften werden mij welwillend bezorgd door Dom. N. Huyghebaert, O.S.B. Radulpus van Koekelare werd kanunnik van het Kapittel van Sint Donaas te Brugge. Zie Ch. Callewaert, Chartes anciennes de l'abbaye de Zonnebeke, 1925, p. 22.

(5) Vermits de schaaftdrift verdeeld werd, moet ze vroeger een geheel hebben uitgemaakt.

(6) Comte DE LOISNE, *Table onomastique du Cartulaire de St-Vaast*, 1906, p. 60. Testereph: Ste Kateleyne T'Estereep. Hij localiseert dus de *bercaria* van de abdij van Sint-Vaast te Ste Katelijne op Testerep.

(zie boven), is er spraak van een «*oude heernisse*» van 226 gemeten die te Steene lag. Een oude heernisse verwijst, zoals het woord getuigt, naar een oude schaaafdriift, en deze schaaafdriift lag te Steene. Het is niet voldoende dat ze te Steene lag, om ze te identificeren met de $1\frac{1}{2}$ schaaafdriift: ze moet ook te Steene op dezelfde plaats als de $1\frac{1}{2}$ *bercaria* terug te vinden zijn. Welnu de bewijzen zijn er dat de $\frac{1}{2}$ *bercaria* op dezelfde plaats lag op Steene als de $1\frac{1}{2}$ *bercaria*, t.t.z. in het noordwesten van Steene⁷.

Gezien de grote oppervlakte van een *bercaria* (2 maal 226 gemeten), en de betrekkelijk geringe oppervlakte van de parochie Sint-Kathelijne (ten noordoosten van Steene), moet de $\frac{1}{2}$ *bercaria* naast de $1\frac{1}{2}$ *bercaria* gelegen hebben. Er is dus veel kans dat de heernisse van het Oosthof te identificeren is met de halve *bercaria* die overbleef, nadat er $1\frac{1}{2}$ was weggeschonken aan de abdij Sint-Vaast.

Wanneer werd de $1\frac{1}{2}$ schaaafdriift aan de abdij Sint-Vaast geschonken?

De villa Zerkegem en de $1\frac{1}{2}$ *berberia* zijn niet van elkander te scheiden. «*Serchinguehem cum berberia*», schrijft men in 1164. Beide goederen werden terzelvertijde geschonken. Indien wij kunnen achterhalen wanneer de abdij Sint-Vaast in het bezit kwam van de villa Zerkegem, dan weten wij wanneer haar de $1\frac{1}{2}$ *bercaria* geschonken werd. Uit het diploma van Karel de Kale, van 867, weten wij dat de villa Zerkegem reeds vóór 867 aan de abdij Sint-Vaast toebehoorde⁸. Wij mogen hetzelfde zeggen van de $1\frac{1}{2}$ schaaafdriift.

(7) Karel DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, T. 14: Sinte-Catherine: een parochie te Steene (Oostende).

R. DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, *Beschrijving van de gemeente Steene*, 1909, «*Vroeger tijden bestond ten zuidwesten van Oostende een parochie genoemd Sinte-Katharina. Men vindt die parochie vermeld onder de naam van Sint Katharina ter streef in de oude annalen van 1292 en 1331. De parochie werd afgeschafst in 1567 en de kerk in 1584 door de wateren verzuolgen. De goederen van de kerk werden verdeeld tusschen Mariakerke en Steene.*» blz. 16 en 17.

Kan. D. LESCOUHER, *Geschiedenis van het kerkelijk en godsdienstig leven in West-Vlaanderen*, Brugge, 1926, blz. 33.: Steene, prochie in 1172, zag rond 1300., op haar grondgebied de parochiekerk van Ste Catharina-West oprijzen. De parochie werd in 1761 tusschen Mariakerke en Steene verdeeld, en naderhand, in 1912, door de parochie Contredam, met de H. Catharina als patrones, vervangen.

Voor wat de $\frac{1}{2}$ *bercaria* betreft, zie hierboven de beschrijving van het Westhof.

Item behoort alhier een ander heerlijkecke rente ghebeeten van ouden tijd de Snelleghemsche schult, liggende in de prochie van Steene ende is een hernisse van 226 ghemeten.

Ook het volgende stuk is hier van belang: *Voort int 3^e Begin der watringe van scamerlyncx ambochts. Voort zo lig. noordoost van daer binder prochie van Steene verre noordwest vande kercke 4 linen 32 roeden landts ende es de hofstede metten huusen ende boomen daer Jeroom Hendricx nu ten tijden up wuent al tusschen de zydelyngbe van sheer Wouter ande noordwests. ende de kercke van Steene ende francois zwancx over Jan Looisins cum suis lands. Ende ghelt 10 d. p. in Jacop van Meetkercke Leenrente die men heet Snellekinsschult - 4 l. 32 r. — R.A.Br., Vrije, Reg. nr 15881, O.L.Vr. Oostende, anno 1556, Legber van alle den lande toebehoorende den disch ende Onser vrouwen ghilde binder stede van Oostende, folio 10.*

Jacob van Meetkerke was de heer van het Oosthof in 1556.

(8) G. TESSIER, *Recueil des actes de Charles II le Chauve*, Parijs, 1952, nr.

Wie was de schenker van beide goederen?

Zerkegem was een onderdeel van de fiscus Snellegem, een onderdeel van een Merovingisch kroondomein. Het behoorde dus toe aan de Frankische koning. Ook de $1\frac{1}{2}$ *bercaria* was koningsdomein: toen het water zich van Testerep, na de Duinkerkiense Transgressie 2, rond 700, had teruggetrokken, kwam het nieuwgewonnen land, als nieuwland, van rechtswege aan de koning toe. Hieruit volgt dat de villa Zerkegem en de schaaafdriift op Testerep, door de Frankische koning aan de abdij Sint-Vaast geschonken werden.

De halve schaaafdriift te Steene, de 226 gemeten, de heernisse, hing af van het Oosthof, en dus uiteindelijk, vermits het Oosthof van Snellegem de centrale hoeve was van een koningsdomein, van dezelfde Frankische koning.

Het kan zijn dat op het oogenblik van de schenking van de $1\frac{1}{2}$ schaaafdriift aan de abdij Sint-Vaast, in de 9^e eeuw, de 2 *bercaria* niet aan het domein Snellegem, doch aan een ander domein verbonden waren. Het Oosthof zou dan, in dit geval, slechts op het oogenblik van de schenking van de $1\frac{1}{2}$ *bercaria*, of daarna, in het bezit zijn gekomen van de $\frac{1}{2}$ *bercaria*. Het is echter veel waarschijnlijker dat de twee schaaafdriiften reeds vóór de schenking van $1\frac{1}{2}$ ervan, van het Oosthof afhingen, en dat de overblijvende helft verder, na de schenking van de $1\frac{1}{2}$ *bercaria*, met het Oosthof verbonden bleef. De villa Zerkegem maakte immers oorspronkelijk deel uit van de fiscus Snellegem. Reeds vóór 867 werd ze er van afgenomen en geschonken aan de abdij Sint Vaast. Dit is een zwaarwegend argument ten voordele van de tweede voorstelling: de abdij zal, vóór 867, de villa Zerkegem en de $1\frac{1}{2}$ schaaafdriift, die van het Oosthof afhingen, hebben verkregen; de overblijvende halve schaaafdriift bleef in het bezit van het Oosthof.

Bemerk terloops de enorme uitgestrektheid van de twee schaaafdriiften. Een *bercaria* was 450 gemeten groot, vermits een $\frac{1}{2}$ schaaafdriift 226 gemeten groot was. Een gemet is 44 aren en 22 ca. groot; 450 gemeten staan gelijk met daaromtrent 200 hectaren. Toen het water zich nog maar onlangs had teruggetrokken, was er nog een groot zoutgehalte in de grond: voor eenzelfde aantal schapen, moesten de schaaafdriiften veel groter zijn dan in latere tijden. De buitengewone uitgestrektheid van de twee *bercariae* is een bewijs voor hun hoge ouderdom.

De twee schaaafdriiften op Testerep, te Steene, zijn wellicht de oudst gelocaliseerde van de Vlaamse kuststreek.

Bemerk dat wij hier voortdurend schrijven Testerep, en niet Ter-Streep, dat een verkeerde schrijfwijze is voor Testerep (Testereep). Ter-Streep moet worden opgeruimd. Zie Jozef De Langhe, *Toponymica uit de kuststreek*, Biekerf, 1955, blz. 330.

304. — Er is daarenboven een bul van Paus Stephanus II, uit 765, doch ze wordt als onecht aanzien. Volgens die bul, zou de abdij reeds toen in het bezit zijn geweest van deze goederen. Onmogelijk is dat niet. De Fiscus Snellegem was een Merovingische fiscus, Testerep was in de 8^e eeuw reeds een eiland. VAN DRIVAL, *a.w.*, blz. 23.